

Sługa słowa i chluba Koryntu. Analiza literacko-retoryczna argumentacji Pawła w 2 Kor 1–7

The Servant of the Word and Corinth's Boast.
The Literary-Rhetorical Analysis of Paul's Argumentation in 2 Cor 1–7

KS. MARCIN KOWALSKI

Instytut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
adres: ul. Czwartaków 10/1, 20-040 Lublin; e-mail: xmkowal@gmail.com

BibAn 3 (2013) 309-338

SUMMARY: The purpose of the present article lies in finding an interpretative key for the plethora of topics exposed in 2 Cor 1–7. The author makes a review of the epistolary and oral elements present in the analyzed text, critically examines the proposals of the scholars spotting chiasmic and concentric compositions in 2 Cor 1–7, and puts forward his own division of the discussed literary unit. The rhetorical *dispositio* model is chosen as the one which in the most adequate way describes the development of Paul's thought in the analyzed section. In the last part of the article the author differentiates and describes the elements of the *dispositio rhetorica* in 2 Cor 1–7: thesis in 1,12-14; *probatio* in 1,15–6,10; *exhortationes* in 6,11–7,3, and *peroratio* in 7,4-16. In the first seven chapters of the 2 Corinthians Paul boasts in his apostolate, the authenticity of which is proved by selfless motivations, sufferings and Apostle's striving for God's glory. 2 Cor 1–7, by exposing the ethos of the Apostle, prepares his argument on the Jerusalem collection (2 Cor 8–9) and his final clash with opponents in 2 Cor 10–13.

KEY WORDS: 2 Cor 1–7; ancient rhetoric; rhetorical *dispositio*; epistolary model; oral model; Paul's argument

SŁOWA KLUCZE: 2 Kor 1–7; retoryka antyczna; *dispositio* retoryczna; model epistolarny; model recytacyjny; argumentacja Pawła

Wstęp

Rozdziały od 1. do 7. Drugiego Listu do Koryntian od lat intrygują badaczy. Rze względu na problematykę oraz bogactwo zawartych tu obrazów i informacji historycznych. Paweł wspomina w nich swoją bolesną wizytę w Koryncie i zniewagę, której doznał od gminy (2 Kor 2,1-11), a także wzmiankuje o słynnym „Liście we łzach” wysłanym do Koryntu (2 Kor 2,3-4; 7,12). W rozdziałach tych zawiera się także najbardziej bodaj poruszający opis misji głosicieli słowa, towarzyszących jej cierpień i opromieniającej ją nadziei

(2 Kor 2,14–6,13). W tym fragmencie można także znaleźć pełne żarliwości egzorty apostoła dotyczące życia moralnego Koryntian (2 Kor 6,11–7,3). To bogactwo treści i obrazów przez lata stanowiło wyzwanie dla egzegetów szukających klucza, według którego można by uporządkować myśl Pawła w 2 Kor 1–7. Czy jest to tylko luźno powiązany ciąg treściowy, czy też dominuje tu jakiś temat? Jaki model – epistolarny, recytacyjny czy też retoryczny – najlepiej opisuje tę część listu? Celem niniejszego artykułu będzie wskazanie klucza interpretacyjnego dla pierwszych siedmiu rozdziałów Drugiego Listu do Koryntian, bez wątpienia jednych z najbardziej fascynujących tekstów NT.

I. Jednostka literacka 2 Kor 1–7

W obecnym opracowaniu nie zajmujemy się kwestią jedności Drugiego Listu do Koryntian. Interesuje nas jedynie jego pierwsza część, rozdziały od 1. do 7., które można potraktować jako literacką całość¹. Kwestia kilku listów złożonych w jedno w 2 Kor 1–7 podnoszona była m.in. przez J. Weissa², G. Bornkamma³ i W. Schmithalsa⁴, jednak także oni dostrzegali jedność tematyczną w 2 Kor 2,14–7,4⁵. Gwałtowne przejście między 2,13 i 2,14 oraz między 7,4 i 7,5 opatrzone zostało słynnym już dziś komentarzem Weissa, który uważa, że 2,13 pasuje do 7,5 jak „pęknięte części pierścienia”⁶. Bez wchodzenia w szczegółową dyskusję za większością badaczy przyjmujemy 2 Kor 1,1–2,13 i 7,5–16 za ściśle powiązane z 2 Kor 2,14–7,4 przez tematy cierpienia, mocy Bożej⁷, szczerości posługiwania Pawła⁸, łaski Bożej, doczesnego charakteru misji apostoła⁹ oraz poznania¹⁰ i chluby¹¹. Nagłe przejście

¹ Por. E. Osty, *Les épîtres de saint Paul aux Corinthiens* (Paris 1959) 80; M. Carrez, *La deuxième Épître de Saint Paul aux Corinthiens* (CNT 2; Genève 1986) 15, 18–19; H.J. Klauck, *2 Korintherbrief* (KNT 8; Würzburg 1986) 7; R.P. Martin, *2 Corinthians* (WBC 40; Waco, TX 1986) 22 (2 Kor 2,14–7,16); F.W. Danker, *II Corinthians* (ACNT; Minneapolis 1989) 27; D.E. Garland, *2 Corinthians* (NAC 29; Nashville 1999) 45, 71; M.J. Harris, *The Second Epistle to the Corinthians*. A Commentary on the Greek Text (NIGTC; Grand Rapids, MI 2005) ix–x.

² Por. J. Weiss, *Urchristentum* (Göttingen 1917) 245–247, 259–272.

³ Por. G. Bornkamm, *Die Vorgeschichte des sogenannten zweiten Korintherbriefes* (SHAW; Heidelberg 1965).

⁴ Por. W. Schmithals, *Die Briefe des Paulus in ihrer ursprünglichen Form* (Zürich 1984) 19–85.

⁵ Tematy łączące część 2,14–7,4 to: „posługiwanie apostołskie”, „rekomendacja”, antyteza „życie – śmierć”.

⁶ Por. Weiss, *Urchristentum*, 265.

⁷ Por. 2 Kor 1,4.5.8; 2,4; 4,7.8.17; 6,4.7; 7,4.5.

⁸ Por. 2 Kor 1,12; 2,17.

⁹ Por. 2 Kor 1,12.17; 3,3; 4,11.15; 5,16; 6,1.

¹⁰ Por. 2 Kor 1,13.14; 2,9.11.14; 3,2.15; 4,6; 5,16.21; 6,6.9.

¹¹ Por. 2 Kor 1,12.14; 5,12; 7,4.14. Na temat polemiki z opiniami Weissa i Bornkamma oraz jedności 2 Kor 1–7 zobacz także Harris, *Second Corinthians*, 11–14.

w 2 Kor 8,1-2 wyznacza nowy temat kolekty dla Jerozolimy, rozpoczynając oddzielną część listu¹². W ten sposób możemy wydzielić 2 Kor 1-7 jako spójny blok tematyczny, który objęty zostanie naszymi badaniami. Kolejnym krokiem będzie ustalenie klucza, według którego uporządkujemy materiał zawarty w pierwszych siedmiu rozdziałach Drugiego Listu do Koryntian.

2. Rozwój argumentacji Pawła w 2 Kor 1-7

Biorąc do ręki listy Pawła, musimy mieć świadomość, że spoglądamy na produkt będący syntezą dominującej wówczas kultury języka mówionego oraz elementów literackich¹³. Przekazy te docierają do nas, tak jak do pierwotnych adresatów, w formie spisanej, lecz nie są to teksty czysto literackie. W przeciwieństwie do nas, czytających indywidualnie i w ciszy, Koryntianie wsłuchiwali się w korespondencję apostoła odczytywaną publicznie przez jego wysłanników¹⁴. Podążając za dźwiękiem słów, prowadzeni przez asonanse i powtórzenia, odbiorcy musieli wychwycić to, co najważniejsze w nauce Pawła. Listy apostoła dyktowane sekretarzowi powstawały jako mowa i tak też funkcjonowały w odbiorze adresatów¹⁵. Pierwsze pytanie, jakie staje przed

¹² Por. P.W. Barnett, *Second Epistle to the Corinthians* (NICNT; Grand Rapids, MI 1997) 388; Garland, *2 Corinthians*, 363; Harris, *Second Corinthians*, 553.

¹³ Na temat wzajemnego przenikania się kultury języka mówionego i pisanego w starożytności zob. W. Ong, *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word* (New York 1982) 157-160; R. Rodríguez, „Reading and Hearing in Ancient Contexts”, *JSNT* 32 (2009) 151-178; R. Thomas, *Literacy and Orality in Ancient Greece* (Cambridge 1992); J.P. Small, *Wax Tablets of the Mind. Cognitive Studies of Memory and Literacy in Classical Antiquity* (London – New York 2005) 1-22, 31-36. Na temat obecności pierwiastków języka mówionego i pisanego u Pawła zob. J. Dewey, „Textuality in an Oral Culture. A Survey of the Pauline Traditions”, *Semeia* 65 (1994) 37-66; J.A. Loubser, „Orality and Pauline «Christology»: Some Hermeneutical Implications”, *Scriptura* 47 (1993) 25-51; tenże, „Orality and Literacy in the Pauline Epistles”, *Neot* 29 (1995) 61-74; J.J. Botha, „The Verbal Art of the Pauline Letters: Rhetoric, Performance and Presence, *Rhetoric and the New Testament*. Essays from the 1992 Heidelberg Conference (eds. S.E. Porter – T.H. Olbricht) (JSNTSup 90; Sheffield 1993) 409-428; tenże, „Letter Writing and Oral Communication in Antiquity. Suggested Implications for the Interpretation of Paul's Letter to the Galatians”, *Scriptura* 42 (1992) 17-34; C.W. Davis, *Oral Biblical Criticism. The Influence of the Principles of Orality on the Literary Structure of Paul's Epistle to the Philippians* (JSNTSup 172; Sheffield 1999); R.R. Jeal, „Melody, Imagery and Memory in the Moral Persuasion of Paul”, *Rhetoric, Ethic, and Moral Persuasion in Biblical Discourse*. Essays from the 2002 Heidelberg Conference (eds. T.H. Olbricht – A. Eriksson) (New York 2005) 160-178.

¹⁴ Por. J.P. Achtemeier, „Omne Verbum Sonat. The New Testament and the Oral Environment of Late Western Antiquity”, *JBL* 109 (1990) 3-27; M.L. Stirewalt, Jr., *Paul, the Letter Writer* (Grand Rapids, MI 2003) 14-19.

¹⁵ Na temat korzystania przez Pawła z pomocy sekretarza zob. E.R. Richards, *The Secretary in the Letters of Paul* (WUNT 2/42; Tübingen 1991); tenże, *Paul and First Century Letter Writing*. Secretaries, Composition and Collection (Downers Grove, IL 2004).

nami, brzmi: do jakiego stopnia elementy epistolarne (układ listu ze wstępem, częścią główną i zakończeniem), recytatywne (powtórzenia, inkluzje, chiazmy i paralelizmy) oraz dyskursywne (*dispositio* retoryczna) wpływają na nasze zrozumienie 2 Kor 1–7. Czy możemy wśród nich znaleźć model, który adekwatnie wyjaśni rozwój myśli Pawła w badanej sekcji?

2.1. Model epistolarny w 2 Kor 1–7¹⁶

Elementy modelu epistolarnego pojawiają się na początku sekcji 2 Kor 1–7¹⁷. Otwierające list ww. 1-2 zawierają przedstawienie wysyłających (*superscriptio*: Paweł i Tymoteusz), wymieniają adresatów (*adscriptio*: Kościół Boży w Koryncie ze wszystkimi świętymi w Achai) oraz przekazują pozdrowienie (*salutatio*). Tak zwane *praescriptio* (1,1-2)¹⁸ stanowi Pawłowe rozwinięcie krótkiej zazwyczaj formuły, którą znajdujemy w starożytnych listach: „A do B, pozdrowienia”¹⁹. Uwagę słuchającego przyciąga tu rozciągnięcie adresatów na wszystkich świętych w Achai²⁰. Dalej mamy błogosławieństwo (*benedictio, eulogium*) zastępujące epistolarne dziękczynienie (ww. 3-7) skierowane do Boga, w którym Paweł wspomina pociechę otrzymaną w ciężkim położeniu²¹. Brak klasycznego dziękczynienia interpretowany jest przez niektórych zbyt pospiesznie jako znak złych relacji między Pawłem i Koryntianami²². Wydaje

- 16 Na temat modelu epistolarnego w starożytności i jego zastosowania u Pawła zob. m.in. G.W. Doty, *Letters in Primitive Christianity* (Philadelphia 1973); S.K. Stowers, *Letter Writing in Greco-Roman Antiquity* (Philadelphia 1986) zwł. 51-57; J.L. White, *Light from Ancient Letters* (Philadelphia 1986); A.J. Malherbe, *Ancient Epistolary Theorists* (Atlanta, GA 1988) zwł. 30-81; D.E. Aune, *The New Testament in its Literary Environment* (Philadelphia 1989) 158-225; M.L. Stirewalt, Jr., *Paul, the Letter Writer* (Grand Rapids, MI 2003); Richards, *Paul and First Century Letter Writing*, zwł. 122-140; H.J. Klauck, *Ancient Letters and the New Testament. A Guide to Context and Exegesis* (Waco, TX 2006) zwł. 17-25, 183-227, 309-311; S.E. Porter – S.A. Adams (eds.), *Paul and the Ancient Letter Form* (Pauline Studies 6; Leiden – Boston 2010).
- 17 Por. J.D. Harvey, *Listening to the Text. Oral Patterning in Paul's Letters* (Grand Rapids, MI – Leicester 1998) 194.
- 18 Wiersze 2 Kor 1,1-2 są odczytane jako *praescriptio* przez V.P. Furnish, *II Corinthians* (AB 32A; New York 1984) 99; M.E. Thrall, *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians* (ICC; Edinburgh 2004) I, 78.
- 19 Por. Klauck, *Ancient Letters*, 20.
- 20 Por. Klauck, *Ancient Letters*, 309.
- 21 Por. Furnish, *II Corinthians*, 108; Harvey, *Listening to the Text*, 196; Thrall, *Second Corinthians*, I, 78, 98-100. Na temat formuły błogosławieństwa w listach hellenistycznych i u Pawła, zob. Aune, *The New Testament in its Literary Environment*, 193; D.W. Pao, „Gospel within the Constraints of an Epistolary Form: Pauline Introductory Thanksgiving and Paul's Theology of Thanksgiving”, *Paul and the Ancient Letter Form* (eds. S.E. Porter – S.A. Adams) (Leiden – Boston 2010) 101-127.
- 22 Por. P. Arzt-Grabner, „Paul's Letter Thanksgiving”, *Paul and the Ancient Letter Form* (eds. S.E. Porter – S.A. Adams) (Leiden – Boston 2010) 156. Kwestii relacji między Pawłem

się temu przeczyć dalsza część, ściśle związana z błogosławieństwem (ww. 8-11), która zawiera wzmiankę o cierpieniach i sytuacji zagrożenia życia, z jakich apostoł i jego współpracownicy zostali wybawieni²³. Sugeruje ona zażyłość i wzajemną troskę widoczną w relacjach między Pawłem i wspólnotą. Całość 2 Kor 1,3-11 za większością badaczy można potraktować jako epistolarny wstęp (*prooemium*). Paweł wraz z formułą błogosławieństwa zamieszcza w nim wiadomości (*notitiae*) o swoim położeniu.

PRÆSCRIPTIO (1,1-2)

Superscriptio – Paweł i Tymoteusz (w. 1)

Adscriptio – do Kościoła Bożego w Koryncie i wszystkich świętych w Achai (w. 1)

Salutatio – łaska i pokój (w.2)

PROOEMIUM (1,3-11):

Benedictio (ww. 3-7)

Notitiae (ww. 8-11)

2 Kor 1,12 otwiera centralną część listu (*korpus*), w której Paweł przechodzi do stwierdzenia o prostocie i szczerości swojej posługi pełnionej wobec Koryntian nie w mądrości światowej, lecz według łaski Bożej²⁴. Charakterystyczne dla listu wyrażenia związane z pisaniem i czytaniem, które pojawiają się w 2 Kor 1,13, wyrażają nadzieję na wzajemne zrozumienie między autorem i adresatami²⁵. Według terminologii epistolarnej 2 Kor 1,12-14 możemy zakwalifikować jako „otwarcie” części zasadniczej (*korpusu*) listu (*body opening*), zaś od 1,15 rozpoczyna się właściwa część zasadnicza (*body middle*), wprowadzająca w temat planowanej wcześniej i zaniechanej podróży Pawła do Koryntu (1,15-24)²⁶. Paweł tłumaczy się ze zmiany planów podyktowanej nie jego lekkomyślnością, lecz pragnieniem uniknięcia wizyty, która jemu i Koryntianom sprawiłaby smutek (2,1). Jego przybycie zastąpił „list pisany we łzach” (2,3-4), który był także sprawdza-

i Koryntianami nie można określić na podstawie jednej brakującej formuły epistolarnej, lecz wymaga dogłębnych studiów retorycznych.

²³ L.L. Belleville [„A Letter of Apologetic Self-Commendation: 2 Cor. 1:8-7:16”, *NovT* 31 (1989) 149] oraz Harvey (*Listening to the Text*, 195) kwalifikują 1,8 jako otwarcie części zasadniczej listu (*body opening*). Większość badaczy zalicza 1,8-11 do części wstępnej (*prooemium*) listu. Klauck (*Ancient Letters*, 310) kwalifikuje retrospektywną wzmiankę biograficzną z 1,8-11 jako zabieg Pawłowej samorekomendacji.

²⁴ Por. Barnett, *Second Corinthians*, 91.

²⁵ Na temat formuły pisania, zaufania między piszącymi i adresatami oraz planach podróży jako elementach epistolarnych w 2 Kor 1–2, zob. Harvey, *Listening to the Text*, 194-195; Aune, *The New Testament in its Literary Environment*, 188-191.

²⁶ Podobnie Furnish (*II Corinthians*, 128) i Thrall (*Second Corinthians*, I, 128), którzy traktują 1,12-14 jako wstęp do „letter body”.

nem posłuszeństwa Koryntian. Epistolarne formuły związane z pisanem, a także toposy podróży oraz listu pojawiają się jeszcze w innych miejscach, w których Paweł nazywa Koryntian swoim listem polecającym (3,1-3), wspomina wyprawę do Macedonii (7,5) i „List we łzach” (7,12). Można się jeszcze zastanawiać, czy egzorty w 2 Kor 5,20; 6,1.13-14; 7,1-2 to nie oznaka zakończenia korpusu epistolarnego (*body closing*), po którym powinno nastąpić zamknięcie listu (*postscriptio*), usunięte być może w procesie redakcji Drugiego Listu do Koryntian²⁷. Sama jednak obecność elementów parenetycznych nie musi jeszcze świadczyć o zamknięciu listu²⁸. Ostatecznie rozciągłość tej sekcji, jej powiązania z wcześniejszymi fragmentami oraz brak formalnego *postscriptio* w 2 Kor 7 skłaniają nas do potraktowania ostatnich rozdziałów 2 Kor 6–7 jako należących do części zasadniczej (*korpusu*) listu²⁹.

Podsumowując krótko analizę elementów modelu epistolarnego, które znajdujemy w 2 Kor 1–7, należy stwierdzić, że badaczom z trudem przychodzi nakreślenie w omawianych rozdziałach jasnej struktury epistolarnej³⁰. Same wyrażenia oraz toposy epistolarne nie mówią także wiele na temat tego, jak przebiega myśl Pawła w centralnej części listu³¹. Równie niewiele mówi zakwalifikowanie tego pisma do typu listu mieszanego, w którym pojawiają się elementy ironiczne, apologetyczne i oskarżycielskie³². Konkludując, przechodzimy w ten sposób do kolejnego modelu, który lepiej pozwoli nam zrozumieć myśl Pawła w 2 Kor 1–7, mianowicie do modelu recytatywnego.

27 Belleville („Apologetic Self-Commendation”, 149-150) umieszcza „body closing” w 7,3-16.

28 Egzorty mogą, lecz nie muszą, być znakiem „body closing” i mogą pojawiać się także w innych częściach listu. Por. Klauck, *Ancient Letters*, 23-24; Aune, *The New Testament in its Literary Environment*, 191.

29 Por. Harvey, *Listening to the Text*, 196.

30 Zob. krótką analizę elementów epistolarnych w 1 Kor 1–7 autorstwa Klaucka (*Ancient Letters*, 309-310) i Aune’a (*The New Testament in its Literary Environment*, 208-210), z której praktycznie wynika tylko stwierdzenie o skomplikowanym, kompilacyjnym charakterze tej części listu.

31 Na temat niewystarczalności modelu epistolarnego w analizie korpusu listu zob. T.W. Martin, „Investigating the Pauline Letter Body. Issues, Methods, and Approaches”, *Paul and the Ancient Letter Form* (eds. S.E. Porter – S.A. Adams) (Leiden – Boston 2010) 185-212, zvl. 193-194.

32 Por. Klauck, *Ancient Letters*, 311. Por. także K. Yamada, „Epistolary Theoretical and Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1–9”, *AJB* 124 (1998) 94-100. Yamada odnajduje w 2 Kor 1–9 cztery typy epistolarne: list pocieszający, apologetyczny, doradzający i polecający.

2.2. Model recytatywny w 2 Kor 1–7³³

Już na pierwszy rzut oka widać, jak poszczególne części 2 Kor 1–7 odpowiadają sobie pod względem powiązań leksykalnych. Występujące tu układy chiastyczne i koncentryczne³⁴ na poziomie mikrostruktur zostały dostrzeżone i przedyskutowane przez J.D. Harveya³⁵ oraz J. Lambrechta³⁶. W naszym opracowaniu zajmiemy się jedynie propozycjami, które starają się wyodrębnić całościowy układ obejmujący argumentację Pawła w 2 Kor 1–7. Zaczniemy od propozycji P. Rollanda³⁷ i F. Ellisa³⁸:

R. Rolland	F. Ellis
A – Pawłowe wyjaśnienie zmiany planów podróży (1,12–2,13)	A – Pociecha i pojednanie (1,1–2,13)
B – Posługa Nowego Przymierza (2,14–3,18)	B – Posługa Nowego Przymierza (2,14–7,3)
C – Nadzieja pozwala przetrwać przeciwności (4,1–5,10)	A' – Mediacja i pojednanie (7,4–16)
B' – Posługa pojednania (5,11–6,10)	
A' – Korzyści wynikające ze zmiany planów podróży (6,11–7,16)	

Obaj autorzy dostrzegają w 2 Kor 1–7 układ koncentryczny. Ellis, choć jego układ opiera się ściśle na powiązaniach związanych ze słownictwem, uwypukla jedynie pewien paralelizm między skrajnymi częściami (A i A'), podczas gdy w centrum pozostawia nieproporcjonalnie dużą i skomplikowaną sekcję B (2,14–7,3). Bardziej szczegółowy koncentryczny układ Rollanda nastrocza znacznie więcej problemów. Trudno zrozumieć, jak cała sekcja

³³ Na temat charakteru tego modelu i jego znaczenia dla poprawnej interpretacji myśli Pawła, zob. J.N. Aletti, „La dispositio rhétorique dans les épîtres pauliniennes. Propositions de méthode”, *NTS* 38 (1992) 385–401; tenże, *God's Justice in Romans. Keys for Interpreting the Epistle to the Romans* (SubBi 37; Roma 2010) 18–21.

³⁴ W modelu recytatywnym będziemy raczej unikać posługiwania się wyrażeniami „struktura/struktury”, zastępując je „układem” lub „uporządkowaniem”. Wynika to z faktu, że w mniejszych jednostkach i odnajdywanych tam elementach języka mówionego (chiazmy, paralele, powtórzenia) mamy raczej do czynienia z intuicyjnym doбором słownictwa i środków wyrazu niż z przemyślaną i zorganizowaną strukturą.

³⁵ Por. Harvey, *Listening to the Text*, 196–202, 208–213.

³⁶ Por. J. Lambrecht, „Structure and Line of Thought in 2 Cor 2,14–4,6”, *Bib* 64 (1983) 344–380.

³⁷ Por. P. Rolland, „La Structure Littéraire de la Deuxième Epître aux Corinthiens”, *Bib* 71 (1990) 77–78, 83. Zob. także propozycję G. Segalla, „Coerenza linguistica e unità letteraria della 2 Corinzi. Struttura letteraria e unità della 2 Corinzi”, *Teologia* 13 (1988) 149–166, 189–218: (a) 1,12–2,13; (b) 2,14–4,6; (c) 4,7–5,10; (b') 5,11–7,3; (a') 7,4–16.

³⁸ Por. F. Ellis, *Seven Pauline Letters* (Collegeville, MN 1981) 140. Zob. także identyczną propozycję A. Brunot, *Le génie littéraire de Saint Paul* (Lectio Divina 15; Paris 1955) 44.

A' (6,11–7,1) wiąże się ze zmianą planów podróży Pawła. Autor lekceważy powiązania tej części z tematem wiary (2 Kor 1,24; 4,4.13; 5,6; 6,14.15), sprawiedliwości (3,8; 5,21; 6,7.14), światłości (4,4.6; 6,14), mieszkania (5,1-2; 6,16) oraz ducha (3,3.6.8; 4,13; 6,6; 7,1). Podobnie trudna do przyjęcia jest cezura umieszczona przez Rollanda między 5,10 i 5,11, które są ściśle powiązane przez słownictwo śmierci, życia i objawienia. Słownictwo centralnej części sekcji C (4,1-6) pokrywa się z tym z sekcji B (zob. wspólny temat zasłony [3,12.14-17; 4,3], posługi [3,3.6-9; 4,1] i chwały [3,7-11.17; 4,4.6]). Można także mieć wątpliwości, czy tytuł, jaki autor daje sekcji C (4,1–5,10), „nadzieja przewyciężenia przeciwności”, jest adekwatny do jej zawartości i co oznacza centrum listu w 2 Kor 4,15³⁹.

Bardziej szczegółową propozycję przedstawił C. Blomberg⁴⁰, który w analizowanej części listu dostrzega układ koncentryczny z 2 Kor 5,11-21 w centrum:

- A – Koryntianie mogą się słusznie chlubić Pawłem (1,12-22)
- B – Smutek i pociecha spowodowane bolesnym listem (1,23–2,11)
- C – Poszukiwania Tytusa w Macedonii (2,12-13)
- D – Seria kontrastów (2,14–4,6)
- E – Przetrawianie i triumf pomimo wszystkich trudności (4,7–5,10)
- F – Posługa pojednania (5,11-21)
- E' – Przetrawianie i triumf mimo wszystkich trudności (6,1-10)
- D' – Seria kontrastów (6,11–7,4)
- C' – Znalezienie Tytusa w Macedonii (7,5-7)
- B' – Smutek i pociecha spowodowane bolesnym listem (7,8-13a)
- A' – Paweł może się słusznie chlubić Koryntianami (7,13b-16)

Pierwszym zastrzeżeniem, jakie można wysunąć wobec układu zaproponowanego przez Blomberga, jest zbyt duża atomizacja sekcji 1,12–2,13 i 7,5-16, które, zamiast rozбивać na sześć odpowiadających sobie części (A-A', B-B', C-C'), można odczytać jako dwie korespondujące ze sobą jednostki (A-A'). Unika się w ten sposób nakładania się pól semantycznych, np.: „pociecha” pojawia się nie tylko w B i B', ale m.in. w D' (7,4), C' (7,5-7) i A' (7,13b), a Tytus prócz C i C' występuje też w A' (7,13-14). Dalej, „seria kontrastów” to nie tylko zbyt ogólne, ale i złe kryterium dla określenia sekcji D i D', ponieważ kontrasty znajdujemy także w E, F, i E'. Poza tym D, E, F, E', D' zawierają wzajemnie przenikające się pola semantyczne (np. „duch” i „chwała” w D i E, „posługa”, „wiedza” w D, F, E', „sprawiedliwość” w D, F) i szukanie paraleli musi skończyć się wyborami, które te powiązania ignorują. Trudno

³⁹ Por. Rolland, „La Structure”, 83.

⁴⁰ Por. C. Blomberg, „The Structure of 2 Corinthians 1–7”, *CTR* 4 (1989) 8-9.

także zrozumieć sposób, w jaki autor oddziela 7,4 (D') od 7,5 (C'), skoro są one połączone słownictwem „cierpienia” i „pociechy”.

Wstępne konkluzje, które już teraz możemy wyciągnąć z krótkiego przeglądu zaproponowanych przez badaczy układów, każą być sceptycznymi co do możliwości odkrycia modelu recytatywnego, który objąłby całość 2 Kor 1–7. Można z całą pewnością stwierdzić, że istnieje głęboka paralela tematyczna między 1,12–2,13 oraz 7,4–16. Szukanie głębszych powiązań między pozostałymi sekcjami wiąże się często z pogwałceniem istniejących pól semantycznych oraz lekceważeniem elementów syntaktycznych wprowadzających nowe sekcje. Nasza propozycja, próbująca wziąć pod uwagę powiązania tematyczne oraz składniowe, przedstawia się następująco:

- A – Paweł chlubi się swoją misją i Koryntianami; zmienione plany podróży i radość pojednania (1,1–2,13)
- B – Posługiwanie Nowemu Przymierzu (2, 14–17 + 3,1–18 + 4,1–6)
- C – Cierpienia apostoła objawiające życie i chwałę Jezusa (4,7–18)
- D – Misja motywowana nadzieją przyszłej chwały i bojaźnią Bożą (5,1–15)
- E – Pawłowa posługa pojednania (5,16–21)
- F – Wezwanie do przyjęcia łaski Bożej 6,1–2
- G – Cierpienia i przeciwności objawiające Pawła jako sługę Boga (6,3–10)
- H – Seria wezwań (6,11–7,3)
 - I. Wezwanie do otwarcia się na apostoła (6,11–13)
 - II. Wezwanie do odrzucenia grzechu (6,14–7,1)
 - III. Wezwanie do otwarcia się na apostoła (7,2–3)
- A' – Paweł chlubi się Koryntianami; spotkanie z Tytusem i radość z pojednania (7,4–16)

W zaproponowanym modelu recytatywnym myśl Pawła rozwija się linearnie poza paralelę, na którą powszechnie zwraca się uwagę, między 1,12–2,13 i 7,4–16⁴¹. W A i A' Paweł chlubi się Koryntianami i ufnością, jaką w nich pokłada, oraz wspomina swoją wyprawę do Macedonii i pociechę, jakiej doznał, dowiedziawszy się od Tytusa o reakcji wspólnoty na jego „List we łzach”. Sekcja A rozpoczyna się od *γὰρ explicativum* w 1,12 i dzieli się na cztery części: a) 1,12–14 (Paweł chlubi się ze swego apostołatu)⁴²; b) 1,15–22 (Paweł opisuje niedoszłą podróż do Koryntu)⁴³; c) 1,23–2,11 (przyczyny

⁴¹ W swoim komentarzu Thrall (*Second Corinthians*, I, xiii–xiv) wyróżnia sekcję 1,12–2,13 jako mowę obronną Pawła („Self-Defence”), która znajduje swoją konkluzję w 7,5–16 („Self-Defence Concluded”). Podobnie C.K. Barrett (*The Second Epistle to the Corinthians* [BNTC; London 1973] 68, 205), który rozciąga paralelę: „Paul’s Plans for Corinth and Their Working Out in the Past” (1,12–2,13) oraz „Paul’s Plans for Corinth and Their Working Out in the Future” (7,5–9,15).

⁴² Zob. słownictwo związane z „chlubą” (1,12.14) oraz „poznaniem” (1,13.14).

⁴³ Zwróćmy uwagę na powtórzenia „chcieć” (1,15.17), „nie i tak” (1,17.18.19.20) oraz wzór Chrystusa, na który Paweł powołuje się w tej sekcji.

odwołania podróży, „List we łzach” i jego skutki)⁴⁴; d) 2,12-13 (oczekiwanie na Tytusa w Troadzie). Początek, 2 Kor 1,12-14, łączy się z resztą przez wyrażenia związane z „łaską” (1,12.15) i postępowaniem „według ciała” (1,12.17). Jest też logicznie i składniowo powiązany z 1,15 (por. ταύτη τῇ πεποιθήσει), w którym Paweł, odwołując się do chwały i zaufania pokładanego w Koryntianach (1,12-14), wymienia je jako motywację do podjęcia wizyty we wspólnocie i tłumaczy zmianę planów, która nie wynikała z jego niestałości. Z kolei 2 Kor 2,12-13 stanowi dopowiedzenie do tematu Pawłowych podróży i niecierpliwości, z jaką apostoł oczekiwał na wieści od Tytusa⁴⁵. Całą sekcję spaja motyw Pawłowych wędrówek (ἐρχομαι 1,15.16.26; 2,1.3.12.13).

Sekcja B (2,14–4,6)⁴⁶ na pierwszy rzut oka rozpoczyna się zupełnie niespodziewanie, przerywając myśl Pawła o niespełnionym oczekiwaniu na Tytusa i odejściu do Macedonii (2,12-13). Logicznie łączy się ona jednak z poprzednią narracją, wyrażając dziękczynienie za to, że to Bóg, a nie ludzkie wypadki (por. δέ *adversativum* w 2,14), kieruje misją apostoła⁴⁷. Sekcja B składa się z trzech połączonych ze sobą większych części. W pierwszej, 2,14-17, apostoł dziękuje Bogu za to, że pozwala mu zwyciężać i roznosić wszędzie „woń” jego poznania (2,14.16). Część druga (3,1-18), połączona z poprzednią tematem „jawności” Pawłowej posługi (2,14; 3,3), do której „uzdalnia” sam Pan (2,16; 3,5.6), opisuje misję apostoła w służbie Nowego Przymierza, porównując ją do posługiwania Mojżesza (3,1-18). W tej części dominuje słownictwo związane z „posługą” (3,3.6.7.8.9), „chwałą” (3,7.8.9.10.17), „zasłoną” (3,12.14.15.16.18) i antytezą Duch – litera (3,2.3.6.7.8.17.18)⁴⁸. Część trzecia sekcji B (4,1-6) podejmuje tematy „posługi” (4,1; por. 3,3.6-9), „rekomendacji” (4,2; por. 3,1), „chwały” (4,4.6; por. 3,7-11.18), „jawności” i „zakrytego” charakteru misji Pawła (4,2.3; por. 3,3.13-18). Ten ostatni motyw wiąże 4,1-6 z 2,14-17,

⁴⁴ Podsekcję 1,23–2,11, rozpoczynającą się od δέ, spaja w jedno antyteza „radość – smutek” (1,24; 2,1.2.3.4.5.7), słownictwo związane z „pisaniami” (2,3.4.9), „przebaczeniem” (2,7.10), „pociechą” (2,7.8) i „wiedzą” (2,4.9.11).

⁴⁵ Por. Furnish, *II Corinthians*, 170–171; Martin, *2 Corinthians*, 40; Thrall, *Second Corinthians*, I, 182; Harris, *Second Corinthians*, 235. Barnett (*Second Corinthians*, 133) uznaje 2,12-13 za przejście budujące pomost między 1,12–2,11 i 2,14–7,4. O przynależności 2,12-13 do 7,5-16 zob. Carrez, *La deuxième Épître*, 70.

⁴⁶ Sekcję 2,14–4,6 odnajdujemy także u Barnett, *Second Corinthians*, 145; Thrall, *Second Corinthians*, I, 188; Harris, *Second Corinthians*, 145.

⁴⁷ Zobacz także powiązanie między 1,12 i 2,17 i wspólny temat apostołskiego głoszenia w „szczerości” serca przed Bogiem.

⁴⁸ W części 3,1-18, opierając się na słownictwie i składni, można także wyodrębnić mniejsze jednostki: a) Koryntianie jako list Pawła (3,1-3); b) misja Nowego Przymierza powierzona apostołowi (3,4-6); c) Nowe i Stare Przymierze – temat chwały (3,7-11); d) Nowe i Stare Przymierze – zasłona i odkryte objawienie (3,12-18).

gdzie także jest mowa o Ewangelii „zakrytej przed tymi, którzy zmierzają ku ztracie” (2,15; 4,3)⁴⁹.

Kolejna sekcja, C (4,7-18), zawiera opis cierpień apostoła, dowodzących, że swoją siłę czerpie on z Boga, nie z siebie (por. wprowadzający 4,7)⁵⁰. Temat „skarbu złożonego w glinianych naczyniach” pojawia się jako odpowiedź na stwierdzenie z 4,6 o „jasności poznania chwały Bożej”, którą cieszy się apostoł⁵¹. Dar ten jest wszakże (zob. δέ *adversativum* w 4,7) złożony w słabym człowieku⁵². Ogrom „cierpień” i „bezmiar mocy” oraz „przyszłej chwały” (4,7.8.17) spajają w jedną sekcję, w której Paweł, obficie posługując się antytezami i paradoksem, opisuje swoje życie apostoła⁵³. Ostatnie wersy 4,16-18 powiązane z 4,7.8 (zob. słownictwo „cierpienia” i „nadmiaru”) wyraźnie funkcjonują jako konkluzja sekcji C i wprowadzenie do następnej części (zob. powtarzający się przymiotnik „wieczny” w 4,18 i 5,1)⁵⁴. Paweł nauczony doświadczeniem cierpienia nie wpatruje się w rzeczy widzialne i przemijające, lecz w to, co niewidzialne i trwa na wieki (4,18).

W sekcji D (5,1-15) apostoł rozwija myśl rozpoczętą w 4,18 (zob. γάρ *explicativum* w 5,1)⁵⁵, opisując swoją misję motywowaną nadzieją przyszłej chwały i bojaźnią Bożą⁵⁶. W sekcji tej, połączonej tematem życia i śmierci (5,4.14.15), znajdujemy dwa nawzajem przenikające się obrazy domu i ubioru (5,1-5 i 6-10), którymi Paweł opisuje rzeczywistość niewidzialną, dom

⁴⁹ W sekcji B (2,14–4,6) można zauważyć układ koncentryczny: A – Pawłowe głoszenie Ewangelii w szczerości (2,14-17); B – służba Nowego Przymierza (3,1-18); A' – Pawłowe głoszenie Ewangelii w prawdzie (4,1-6). Lambrecht, „Structure”, 350-365 proponuje podział na A – chrześcijańska posługa (2,14–3,6); B – dwie posługi (3,7-18); A' – chrześcijańska posługa (4,1-6). Propozycje Lambrechta przyjmują i przepracowują Garland, *2 Corinthians*, 137-139, i Thrall, *Second Corinthians*, I, 188-190.

⁵⁰ Taki sam podział sekcji proponuje Barrett, *Second Corinthians*, 136 i Martin, *2 Corinthians*, 81.

⁵¹ Rzeczownik z zaimkiem wskazującym *θησαυρὸν τοῦτον* odnosi się do „światła chwały”, czyli do Ewangelii powierzonej apostołowi. Por. Barrett, *Second Corinthians*, 138; J.F. Collange, *Énigmes de la deuxième épître de Paul aux Corinthiens: étude exégétique de 2 Cor. 2:14-7:4* (SNTSMS 18; Cambridge 1972) 146-147; Thrall, *Second Corinthians*, I, 321.

⁵² Por. Martin, *2 Corinthians*, 84-85.

⁵³ Na temat katalogów *peristaseis*, paradoksu i antytezy spajających 4,7-18 zob. Martin, *2 Corinthians*, 83.

⁵⁴ Zob. także formułę: „zatem nie upadamy na duchu” przypominającą 4,1, która także ma cechy jednostki podsumowującej 3,1-18. Na charakter wierszy 4,16-18, zapewniających przejście od przeszłości do przyszłości, zwracają także uwagę Thrall, *Second Corinthians*, I, 347, i Harris, *Second Corinthians*, 357.

⁵⁵ Por. Furnish, *II Corinthians*, 263; Barnett, *Second Corinthians*, 256;

⁵⁶ Badacze zazwyczaj traktują 5,1-10 jako część większej jednostki rozpoczynającej się w 4,7 (Furnish, *II Corinthians*, 252) lub w 4,16 (Garland, *2 Corinthians*, 238; Barnett, *Second Corinthians*, 245). Inni wyodrębniają ją jako samoistną jednostkę i włączają 5,11-15 do 5,16-21 (Barrett, *Second Corinthians*, 469; Thrall, *Second Corinthians*, I, 356; Harris, *Second Corinthians*, 411). Martin (*2 Corinthians*, 95, 116) wyodrębnia jako samodzielne jednostki zarówno 5,1-10, jak i 5,11-15.

obiecany przez Pana, do którego zmierza. Myśl o tym, że apostoł chce się przede wszystkim podobać Panu i że każdy będzie musiał pojawić się przed Chrystusowym tronem (5,10), zazębia się z 5,11-15⁵⁷, gdzie Paweł opisuje najgłębsze motywacje swojej misji⁵⁸. Apostoł stroni od polecenia samego siebie, lecz dając Koryntianom powód do chlubienia się swoim apostołem, działa zawsze w imię miłości Chrystusa. Partykuła οὖν wskazuje na 5,11-15 jako rodzaj konkluzji do 5,1-10, z którą łączy ją wspólny temat życia i śmierci (por. 5,4 i 5,14.15). Równocześnie wprowadza ona następną sekcję E (5,16-21), w której Paweł coraz wyraźniej łączy opis swojego apostołatu z wezwaniem dotyczącymi życia wspólnoty⁵⁹.

Sekcja 5,16-21, rozpoczynająca się od ὥστε, wiąże się ściśle z poprzedzającymi ją 5,14-15⁶⁰ i układa się w spójną całość, którą łączy słownictwo związane z „poznaniem” (5,16.21) i „pojednaniem” (5,18.19.20)⁶¹. Misja pojednania, w której Paweł kieruje się prawdziwą znajomością Jezusa (nawiązanie do 5,14-15) i która bierze swój początek z dzieła pojednania dokonanego przez Boga w Chrystusie, sprawia, że Paweł otwarcie wzywa wspólnotę do pojednania z Bogiem (5,20). Zamykający wiersz 5,21 podsumowuje całą jednostkę i sugeruje, że w pojednaniu chodzi o odwrócenie się od ziemskich kryteriów oceny i stawanie się „nowym stworzeniem” (5,16-17), a także o odwrócenie się od grzechu i przeobrażenie się w „sprawiedliwość Bożą w Chrystusie”⁶². Kolejne wezwanie połączone z poprzednim leksykalnie (por. παρακαλέω w 5,20; 6,1) otwiera skromną sekcję F (6,1-2), w której znajdujemy apel dotyczący nieprzyjmowania łaski Bożej na próżno⁶³. „Czas

57 Podsekcja 5,11-15 jest wyróżniona przez Harrisa, *Second Corinthians*, 411. Lambrecht dostrzega strukturę koncentryczną w 5,11–6,10: 5,11–13, self-defense; 5,14-21, emissary of Christ; 6,1-10, self-defense. Zob. J. Lambrecht, „Reconcile yourselves». A Reading of 2 Corinthians, 5,11-21”, *Studies on 2 Corinthians* (eds. R. Bieringer – J. Lambrecht) (BETL 112; Leuven 1994) 364-365.

58 Por. Thrall, *Second Corinthians*, I, 401.

59 O roli 5,11 jako wprowadzenia do argumentacji Pawłowego apostołatu, kończącej się w 7,4, zob. Barnett, *Second Corinthians*, 279.

60 Partykuła ὥστε w 5,16 oznacza konsekwencje, jakie Paweł wydobywa z treści 5,14-15. Por. Furnish, *II Corinthians*, 311; Martin, *2 Corinthians*, 135; Thrall, *Second Corinthians*, I, 412-413; Harris, *Second Corinthians*, 426.

61 Na temat formy i zawartości 2 Kor 5,16-21 jako odrębnej sekcji zob. Martin, *2 Corinthians*, 135-151. Barnett (*Second Corinthians*, 286) lekceważy cezurę między 5,11-15 i 5,16-21, wyodrębniając jednostkę 5,14-17 zatytułowaną „Zasięg Pawłowej posługi; wszyscy ludzie”. Jeśli elementem formalnym łączącym obie sekcje ma być πάντα, to należało włączyć także 5,18. Autor przechodzi do porządku dziennego nad nowym słownictwem „poznania” i „pojednania” pojawiającym się w 2 Kor 5,16-21.

62 Por. Furnish, *II Corinthians*, 351-353.

63 Partykuła δέ w 6,1 może być zinterpretowana jako podsumowująca (Furnish, *II Corinthians*, 340-341; Harris, *Second Corinthians*, 456). Na temat δέ kai rozpoczynających nową sekcję w 6,1 zob. Thrall, *Second Corinthians*, I, 450.

stosowny” (6,2) to „teraz” (vũv), w którym apostoł po raz kolejny staje ze swoją Ewangelią przed Koryntianami. Katalog cierpień apostołskich oraz paradoksy życia ucznia Chrystusa pojawiające się w kolejnej sekcji G (6,3-10) słownictwem nawiązują do wszystkiego, co Paweł opisywał do tej pory od 1,12. Brak syntaktycznego powiązania z 6,1-2 (*asyndeton* w 6,3), ich zwarta forma z wprowadzeniem w 6,3-4a oraz powtarzającymi się anaforycznie instrumentalnymi ἐν, διὰ oraz ὡς w 6,4b-10 **każą oddzielić 6,3-10 jako oddzielny rozbudowany katalog peristaseis**⁶⁴.

Zostaje on przerwany przez sekcję 6,11-7,3, którą określiliśmy jako *exhortationes*, ponieważ wybrzmiewają w niej trzy apele Pawła⁶⁵. Pierwszy z nich (6,11-13), z *asyndetonem* w 6,11, to wezwanie do tego, aby członkowie wspólnoty otwarli swe serca na apostoła⁶⁶. Zaraz potem następuje druga egzorta, by Koryntianie nie łączyli się w jedno jarzmo z niewierzącymi (6,14-7,1). Za pomocą serii antytez Paweł próbuje pokazać, że nie może być wspólnoty między sprawiedliwością i bezprawiem, światłością i ciemnością, Chrystusem i Belialem, wierzącym i niewierzącym, świątynią Boga i świątynią bożków (6,14-15). Ten ostatni obraz uruchamia argument z Pisma, którym apostoł wzmacnia swój apel: sam Bóg mówi, że lud, który stał się jego własnością, powinien oddzielić się od pogan (6,16b-18). Na końcu umieszczone jest podsumowujące wezwanie (por. οὖν): oczyśćmy się z wszelkich brudów ciała i ducha (7,1)⁶⁷. Ostatnia, trzecia egzorta dotyczy znów otwarcia się wspólnoty na apostoła (7,2-3)⁶⁸. Część A' (7,4-16), która następuje po 7,2-3, rzeczywiście wygląda jak fragment „pękniętego pierścienia”, który doskonale łączy się z tematami w 1,12-2,13. Jednakże stwierdzenie, że losy Pawła i wspólnoty są złączone na śmierć i życie (7,3b), doskonale wprowadza także w temat ufności pokładanej przez apostoła w Koryntianach, a także chluby, radości i pociechy, które z nich czerpie (7,4)⁶⁹. Nie ma zatem podstaw, aby traktować

⁶⁴ Por. Furnish, *II Corinthians*, 353; Barnett, *Second Corinthians*, 303; Harris, *Second Corinthians*, 464.

⁶⁵ Sekcję 6,11-7,3 wyznacza Furnish, *II Corinthians*, 359; Garland, *2 Corinthians*, 314. Zob. także Harris, *Second Corinthians*, 486 (6,11-7,4).

⁶⁶ Niektórzy włączają 6,11-13 do 6,1-10 jako swego rodzaju konkluzję. Por. Thrall, *Second Corinthians*, I, 449; Martin, *2 Corinthians*, 159. Przeciw temu świadczą *asyndeton* w 6,11 i imperatywy zawarte w tej sekcji. Wersy 6,11-13 jako oddzielna sekcja pojawiają się w Barnett, *Second Corinthians*, 334.

⁶⁷ W 6,14-7,1 można zauważyć symetryczny układ: A – apel o oddzielenie się od pogan (6,14a); B – seria antytez wspierających apel (6,14b-16a); B' – cytat z Pisma wspierający apel (6,16a-18); A' – apel o oczyszczenie się z brudu cielesnego i duchowego.

⁶⁸ W *exhortationes* można wskazać model koncentryczny: A – apel o to, aby Koryntianie otwarli się na Pawła (6,11-13), B – apel o odłączenie się od pogan i oczyszczenie z grzechu (6,14-7,1), A' – Apel o to, aby Koryntianie otwarli się na apostoła (7,2-3).

⁶⁹ Zwróćmy równocześnie uwagę na *asyndeton* w 7,4 oraz na tematy „chluby”, „cierpienia”, „pociechy” i „radości”, które skłaniają do przypisania tego wersu do następnej sekcji 7,4-16.

część 2,14–7,3 jako dygresję lub część listu różnego od tego, który znajdujemy w 1,12–2,13 i 7,5–16.

Po ogólnej analizie tematów następujących po sobie w 2 Kor 1–7 możemy dojść do wniosku, że na bazie samych powiązań semantyczno-syntaktycznych nie jesteśmy w stanie dostrzec układu chiasmicznego lub koncentrycznego, który dominowałby w badanej części. Tematy nakładają się tu na siebie do tego stopnia, że każda próba odnalezienia daleko posuniętej paraleli między większymi częściami musi być skazana na niepowodzenie. Jak zatem wytłumaczyć powiązania tematyczne między 2,14–17 i 4,1–6? Jaka jest funkcja odpowiadających sobie sekcji A i A' oraz powtarzającego się apelu o to, aby wspólnota otwarła się na swego apostoła (6,11–13 i 7,2–3)? Według nas na to pytanie, rodzące się naturalnie w trakcie analizy tematycznej, można znaleźć odpowiedź, kiedy zaaplikujemy do 2 Kor 2–7 model *dispositio* retorycznej.

2.3. Model dyskursywny w 2 Kor 1–7

Czy wzajemne nakładanie się pól semantycznych znaczy, że myśl Pawła w 2 Kor 1–7 płynie spontanicznie bez zorganizowanego planu? Wprost przeciwnie. Zwróciliśmy uwagę na charakter pewnych sekcji pełniących funkcję podsumowań i przejść do następnej części (4,1–6.16–18). Wyjaśnienie tych i innych powtórzeń, łącznie z paralelą między 1,12–2,13 i 7,4–16, znajdziemy, jeśli przeanalizujemy 2 Kor 1–7 jako mowę. Paweł daje ku temu powody, ponieważ oprócz klasycznych dla listu formuł „pisania”, wspomnianych wcześniej, używa też w swojej korespondencji wyrażenia „mówię” (2,17; 4,13; 6,13; 7,3.14). Na tej podstawie niektórzy badacze próbowali już zaaplikować do 2 Kor 1–7 model *dispositio* retorycznej⁷⁰. Oto syntetyczne przedstawienie niektórych propozycji:

⁷⁰ Poprzez *dispositio* retoryczną rozumiemy podział mowy na poszczególne części, jak prezentują to Arystoteles (*Rhet.* 3.13) i Cyzero (*De or.* 2.76–307–81.332). Podąża za nimi Lausberg, który definiuje *dispositio* jako uporządkowanie idei obecnych w *inventio*, jeśli chodzi o ich *utilitas*. Zob. H. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*. A Foundation for Literary Study (eds. D.E. Orton – R.D. Anderson) (Leiden – Boston – Köln 1998) §§ 443–452. Według Arystotelesa *dispositio* musi zawierać co najmniej dwie części: „główną tezę” (*prothesis, propositio*) i „dowód” (*pistis, argumentatio, probatio, confirmatio*). Może im towarzyszyć „narracja” (*diegesis, narratio*) oraz formalne ramy w postaci „wstępu” (*prooimion, exordium*) i „zakończenia” (*epilogos, peroratio*). Na temat technicznych wyrażen związanych z określeniem poszczególnych części mowy retorycznej zob. Arystoteles, *Rhet.* 3.13; Cyzero, *Part. or.* 8.27–17.59; [tenże], *Rhet. Her.* 1.3.4; Kwintylijan, *Inst.* 3.9.1.

	G.A. Kennedy ¹	B. Witherington ²	K. Yamada ³	F.J. Long ⁴	A. Pitta ⁵
Exord.	1,3-8	1,3-7	1,3-11	1,1-7	1,3-11
Narrat.	1,8-2,13	1,8-2,16	I: 1,15-2,13 II: 7,5-16	1,8-16 + 2,12-13 + 7,2-16	1,15-2,13 + 7,5-16
Prop.	2,14-17: <i>partitio</i> a) „as men of sincerity” (4,2-6; 4,13-5,10) b) „as commissioned by God” (3,4-4,1; 4,7-12) c) „in the sight of God we speak in Christ” (5,11-6,13)	2,17	1,12-14	<i>Divisio et partitio</i> : 1,17-24	1,12-14
Prob.	3,4-6,13 + interpolacja 6,14-7,1	3,1-13,4: <i>Arg. 1.1</i> : 3,1-18 <i>Arg. 1.2</i> : 4,1-5,10 <i>Arg. 1.3</i> : 5,11-6,2 <i>Arg. 1.4</i> : 6,3-13 <i>Arg. 2: Egressio</i> 6,14-7,1 <i>Arg. 3</i> : 7,2-16	2,14-7,4: <i>Exord. et Part.</i> 2,13-3,3 <i>Prob I</i> : 3,4-4,15 <i>Intermissum</i> <i>Antitheton</i> 4,16-5,10 <i>Prob II</i> : 5,11-6,10 <i>Peroratio</i> 6,11-7,4	2,1-9,15 : <i>Arg. I</i> : 2,1-11 <i>Arg. II</i> : 2,14-3,18 <i>Arg. III</i> : 1 4,1-5,10 <i>Arg. IV</i> : 5,11-7,1 <i>Arg. V</i> : 8,1-9,15	2,14-7,4
Peror.	7,2-16	13,5-10	8,1-9,15	12,11-13,10	brak

⁷¹ Por. G.A. Kennedy, *New Testament Interpretation Through Rhetorical Criticism* (Chapel Hill, NC 1984) 87-91.

⁷² Por. B. Witherington, *Conflict and Community in Corinth. A Socio-Rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians* (Grand Rapids, MI 1995) 353-476, zwł. 353-409.

⁷³ Por. Yamada, „Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1-9”, 83-116, zwł. 100-116.

⁷⁴ Por. F.J. Long, *Ancient Rhetoric and Paul's Apology. The Compositional Unity of 2 Corinthians* (SNTSMS 131; Cambridge 2004) 116, 143-173.

⁷⁵ Por. A. Pitta, *La seconda lettera ai Corinzi* (Roma 2006) 51.

3. *Dispositio* retoryczna w 2 Kor 1–7

Jak widać, badaczom daleko do jednomyślności w zastosowaniu *dispositio* retorycznej do 2 Kor 1–7. Podejmując dialog z przedstawionymi wyżej propozycjami, zaprezentujemy zatem własny schemat rozwoju myśli Pawła w analizowanej części listu.

3.1. *Exordium* (1,8-11) i *propositio* (1,12-14)

Rozpoczynając od *exordium*, za Yamadą i Pittą można oznaczyć jego granice w 1,3-11. Ta część, pokrywająca się z błogosławieństwem i epistolarnym *prooemium*⁷⁶, służy przygotowaniu Koryntian na przyjęcie argumentacji Pawła i zawiera w sobie mocną dawkę etosu i patosu⁷⁷. Paweł przedstawia się jako ten, który nosi w sobie cierpienia Chrystusa i doświadcza jego pociechy; jako przewodnik i nauczyciel Koryntian, który dzieli z nimi wiadomość o swoim ocaleniu w Azji i zaprasza do wspólnego trwania w dziękczynieniu. Otwarcie w w. 8: „Nie chciałbym bracia, byście nie wiedzieli [...]” sugeruje, że apostoł dzieli się nieznanymi do tej pory, a ważnymi dla swoich słuchaczy wiadomościami na temat misji w Azji. Tego typu wprowadzenie służy doskonale jednej z funkcji *exordium*, jaką jest uczynienie adresatów mowy uważnymi w jej odbiorze (*attentum parare*)⁷⁸. Dalej, przez odniesienie do próby ponad siły i niebezpieczeństwa śmierci doświadczonych przez apostoła, ukazuje on siebie jako godnego zaufania, oddanego służąc słowa (w. 8) (*ab nostra persona*). Unika przy tym prezentowania się w heroicznym świetle, raczej podkreśla swoją słabość i stwierdza, że znalazł swój ratunek w Panu, który wybawił go z niebezpieczeństwa (ww. 9-10). To również zabieg stosowany w *exordium*, dzięki któremu mówca już na wstępie zyskuje sobie przychylność słuchaczy (*benevolum parare*)⁷⁹.

Po tak intensywnym otwarciu następuje *propositio*, które, znów zgadzając się z Yamadą i Pittą, możemy umieścić w 1,12-14⁸⁰. Apostoł chlubi się swoją

⁷⁶ Na temat *exordium* i jego funkcji w retoryce antycznej zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 263-288. Na temat *prooemium* epistolarnego i jego pokrywania się z funkcją *exordium* zob. J.T. Reed, „Using Ancient Rhetorical Categories to Interpret Saint Paul's Letters: A Question of Genre”, *Rhetoric and the New Testament. Essays from the 1992 Heidelberg Conference* (eds. S.E. Porter – T.H. Olbricht) (JSNTSup 90; Sheffield 1993) 307-308.

⁷⁷ Na temat użycia etosu i patosu w *exordium* zob. Arystoteles, *Rhet.* 3.14.7; [Cycero], *Rhet. Her.* 1.5.8.

⁷⁸ Por. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 269-271.

⁷⁹ Por. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 275.

⁸⁰ Zob. także wspomnianych już Furnish (*II Corinthians*, 128) i Thrall (*Second Corinthians*, I, 128), którzy traktują 1,12-14 jako wstęp do części zasadniczej listu. Martin (*2 Corinthians*, 18)

misją spełnianą wszędzie, lecz szczególnie wobec Koryntian, w „szczerości i prostocie serca”; nie według „mądrości doczesnej”, lecz według „łaski Bożej” (1,12). Apostoł, jak sam stwierdza, jest „chlubą” dla swojej wspólnoty, tak jak ona jest „chlubą” dla niego (1,13-14). Wersety 13-14 uznać można za *expolitio*, rozwinięcie wątku chlubienia się, który Paweł rozpoczyna już w w. 12⁸¹. Temat „chluby”, który często będzie przewijał się w Drugim Liście do Koryntian, stanowi także bardzo delikatny grunt dla mówcy⁸². W starożytnej retoryce ostrzega się przed niepowetowanymi stratami, na jakie może narazić się ten, kto bezrefleksyjnie chwali się przed swymi słuchaczami⁸³. Z tej racji apostoł w *expolitio* usprawiedliwia swą mowę, twierdząc, że nie będzie mówił o niczym innym, jak tylko o tym, co Koryntianie już wiedzą i rozumieją, a co objawi się w dzień przyjścia Pana. Wersety te można także zakwalifikować jako *prodiorthosis*, technikę retoryczną, w której apostoł zawczasu odpowiada na ewentualne obiekcje i wątpliwości adresatów związane z postawioną tezą⁸⁴.

Jak można się zorientować, *propositio* wraz z *expolitio*, w którym Paweł odnosi się niezwykle przychylnie do swoich słuchaczy (zabieg *ab auditorium persona*), konceptualnie należą do *exordium* i kontynuują strategię zdobywania przychylności i uwagi słuchaczy⁸⁵. Równocześnie *propositio* wyróżnia się od otaczających ją jednostek słownictwem związanym z „poznaniem” (ἀναγινώσκω, ἐπιγινώσκω) oraz „chlubą” (καύχησις, καύχημα), które otwiera ją i zamyka na kształt inkluzji:

traktuje 1,12-14 jako przejście do apologii, która rozpoczyna się w 1,15. Podobnie Barnett, *Second Corinthians*, 92-93. Według Harrisa (*Second Corinthians*, 182) Paweł w 1,12-14 rozprawia się z dwoma zasadniczymi oskarżeniami: 1,12 – zachowywał się nieszczerze w swoich relacjach z Koryntianami; 1,13 – jego listy stwierdzały jedno, a znaczyły coś innego. Można się zastanawiać, czy taka interpretacja to nie klasyczne *mirror reading*.

⁸¹ Na temat *expolitio*, które opiera się na emotywnym przepracowaniu głównego tematu z odwołaniem do słuchaczy, zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 808, 841.

⁸² Temat i słownictwo związane z chlubieniem się pojawia się w Drugim Liście do Koryntian w następujących miejscach: właściwa miara apostołskiej chwały w kontekście polemicznym, z odniesieniem do przeciwników (καυχάομαι, καύχησις): 1,12; 5,12; 10,8.13.15.16.17[x2]; 11,10.12.16.17. 18[x2].30[x2]; 12,1.5[x2].6.9; chlubienie się wspólnotą (καυχάομαι, καύχησις, καύχημα): 1,14; 5,12; 7,4.14; 9,2; 8,24; 9,3; zachowanie Pawła dające sposobność do uzasadnionego chlubienia się (ἀφορμή): 5,12; 11,12[x2].

⁸³ Zob. traktat Plutarcha, *De se ipsum citra invidiam laudando*. Dla wyliczenia i analizy okoliczności, w których dopuszczalne jest chlubienie się, zob. H.D. Betz, „De laude ipsius (Moralia 539A-547F)”, *Plutarch's Ethical Writings and Early Christian Literature* (ed. tenże) (Leiden 1978) 368-372; C. Forbes, „Comparison, Self-Praise and Irony: Paul's Boasting and the Conventions of Hellenistic Rhetoric”, *NTS* 32 (1986) 9; P. Marshall, *Enmity in Corinth*. Social Conventions in Paul's Relations with the Corinthians (WUNT 2/23; Tübingen 1987) 353; D.F. Watson, „Paul and Boasting”, *Paul in the Greco-Roman World. A Handbook* (ed. J.P. Sampley) (Harrisburg, PA 2003) 79-80.

⁸⁴ Na temat *prodiorthosis* zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 786.

⁸⁵ Por. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 277.

A – Paweł **chlubi się** swoim apostołatem sprawowanym w szczerości, czystości serca i łasce Bożej (1,12)

B – apostoł pisze o rzeczach Koryntianom znanych (1,13a)

A' – Paweł i wspólnota będą dla siebie nawzajem **chlubą** w Dzień Pana (1,13b-14)

Temat Pawłowej posługi sprawowanej w szczerości serca (εἰλικρίνεια), nie według mądrości doczesnej (σαρκική), lecz łaski Bożej (χάρις), będzie myślą przewodnią argumentacji i poruszony jest w 1,15.17; 2,17; 3,3; 4,11.15; 5,11; 7,1. Podobnie wątek poznania (ἀναγινώσκω, ἐπιγινώσκω, γινώσκω, γινῶσις; συνειδησις) oraz chluby (καύχησις, καύχημα, καυχάομαι), zapoczątkowany w 1,12-14, będzie podejmowany w wielu miejscach argumentacji Pawłowej (2,4.9.14; 3,2.15; 4,2.6; 5,12.16.21; 6,6; 7,4.14). To upewnia nas, że w 1,12-14 mamy do czynienia z *propositio*, która zostanie rozwinięta w argumentacji apostoła.

3.2. Argument I. (1,15–2,13)

Pierwszy argument, potwierdzający główną tezę o apostołacie Pawła sprawowanym według „łaski Bożej”, a nie „doczesnej mądrości”, to niedoszła wizyta apostoła w Koryncie (1,15–2,13). Paweł, zgodnie z zapowiedzią z *expolitio*, będzie odwoływał się do powszechnie znanych faktów. Będzie je jednak przedstawiał w innym świetle, niż interpretują je jego przeciwnicy i zapewne do pewnego stopnia Koryntianie. Wszyscy wymienieni wyżej badacze kwalifikują tę sekcję lub jej fragmenty jako *narratio*, przytoczenie faktów mających zasadnicze znaczenie dla sprawy⁸⁶. *Narratio* w mowie retorycznej zasadniczo przygotowuje część argumentacyjną i oczywiście bywa zabarwione polemicznie⁸⁷. Jednak od 1,15 mamy już do czynienia z Pawłowym *argumentatio*. Apostoł w 2 Kor 1,15–2,13 tłumaczy swoją nieobecność w Koryncie, przywołuje przykład Chrystusa w 1,18-22, przedstawia efekty „Listu we łzach” i daje polecenia dotyczące kary dla winowajcy (2,5-11). Samo relacjonowanie faktów dotyczących niedoszłej wizyty zajmuje tu niewiele miejsca, zaledwie dwa wersy 15. i 16., ustępując postaci mówcy, obudowanego szczelnie etosem i patosem, wiernego naśladowcy Pana (1,17-22) i ojca zatroskanego o dobro nawet tych, którzy mu się sprzeciwiają (2,10-11).

W 2 Kor 1,15–2,13 mamy także do czynienia z *refutatio*, czyli odrzuceniem błędnej interpretacji niedoszłej wizyty Pawła w Koryncie, jaka może rodzić

⁸⁶ Por. Kennedy, *New Testament Interpretation*, 87-88; Yamada, „Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1-9”, 104; Witherington, *Conflict and Community*, 360-370.

⁸⁷ Na temat *narratio* w retoryce antycznej zob. Arystoteles, *Rhet.* 3.13.3-5; 16.1-11; [Cycero], *Rhet. Her.* 1.8.12-9.16; tenże, *Inv.* 1.19.27-22.31; Kwintyliian, *Inst.* 4.2.1-132.

się w sercach jego słuchaczy⁸⁸. Nieobecność Pawła w Koryncie w oczach jego przeciwników, o których istnieniu dowiadujemy się stopniowo (3,1; 2,16-17; 4,2-5; 5,12), mogła być zinterpretowana jako niestałość (1,17)⁸⁹. Apostoł przekonuje, że odwołanie podróży nie było podyktowane niestałością, lecz pragnieniem, aby ponownie nie przybywać do wspólnoty w smutku (2,1). Zamiast tego Paweł posłużył się listem, który przyniósł błogosławione owoce. Koryntianie wykazali pełną solidarność ze swym duchowym ojcem, a ich posłuszeństwo stało się dla niego powodem wielkiej pociechy (2,5-11). To, co przeciwnicy mogą interpretować jako słabość i kaprys apostołski, w rzeczywistości jest dowodem miłości Pawła i Ducha Świętego kierującego krokami apostoła.

Zilustrowaniu Bożej logiki Pawłowych podróży służy wzmianka w 2,12-13 o głoszeniu w Troadzie i o Tytusie. Paweł opuścił to miasto, choć jego bramy były otwarte dla Ewangelii, i prowadzony Duchem udał się do Macedonii. Powodem nie był kaprys apostoła, lecz fakt, że nie spotkał w Troadzie Tytusa, swojego towarzysza głoszenia. Wzmianka ta, która na pierwszy rzut oka wydaje się przerywać ciąg logiczny relacji o Koryncie, kontynuuje wątek podróży misyjnych Pawła, rozpoczęty w 1,15 i jest powiązana z całością przez czasownik ἔρχομαι (por. 1,15.16.23; 2,1.3.12.13). Bardziej niż jako *narratio* należy ją zakwalifikować raczej jako *diegema*, mniejsze opowiadanie ilustrujące apostolat Pawła, który prowadzony łaską Bożą działa dla dobra swoich duchowych dzieci⁹⁰. Zamiast złożenia pełnej bólu wizyty pisze ostatecznie przynoszący pokój list.

3.3. *Transitio* 1. (2,14-17) i argument 2. (3,1-18)

Część kolejną, 1 Kor 2,14-17, która jest semantycznie powiązana z *propositio* (1,12-14) oraz obrazami w 3,1-18, zakwalifikować można jako *transitio*⁹¹. Trudno zrozumieć Yamadę, który całą część listu od 2,14 do 7,4 określa

⁸⁸ Na temat *refutatio* zob. [Cycero], *Rhet. Her.* 1.10.18; Kwintilian, *Inst.* 5.13.1-60.

⁸⁹ Na temat przeciwników Pawła, którzy stopniowo wyłaniają się w Pawłowej argumentacji 2 Kor 1-7, a w pełnym świetle pojawiają się w 2 Kor 10-13, zob. Barnett, *Second Corinthians*, 20; R. Bieringer, „Die Gegner des Paulus in 2. Korintherbrief”, *Studies on 2 Corinthians* (eds. R. Bieringer – J. Lambrecht) (BETL 112; Leuven 1994) 185, 188; Witherington, *Conflict and Community*, 429-430. Ostatni autor podaje 2 Kor 1; 2,17; 3,1.7; 4,2; 5,12; 6,3 jako dowód na to, że fałszywi apostołowie byli już znani i aktywni, kiedy Paweł pisał 2 Kor 1-9. W 1,17-24 Long (*Ancient Rhetoric*, 116, 157-162) dostrzega *divisio* i *partitio*.

⁹⁰ Rozróżnienia tego nie czyni Long (*Ancient Rhetoric*, 144, 151-152), który argument Pawła zawężył do 2,1-11, ponieważ według niego 2,12-13 to *narratio*. Według autora *narratio* zawarte jest w drobnych fragmentach w 1,8-16 i 2,12-13.

⁹¹ Na temat *transitio* zob. [Cycero], *Rhet. Her.* 4.26.35. *Transitio* to nazwa dana figurze, która krótko przywołuje, co już zostało powiedziane, i podobnie krótko eksponuje, co ma nastąpić. Według Lausberga (*Handbook of Literary Rhetoric*, § 850) *transitio* może także mieć formę emotywną. Autor odwołuje się do Kwintyliana, *Inst.* 9.3.24-25.

jako retoryczne *digressio*⁹². Paweł nie odchodzi od głównego tematu, lecz podsumowując to, co zostało powiedziane wcześniej, przygotowuje równocześnie kolejny argument potwierdzający autentyczność swego apostołatu⁹³. Kennedy i Witherington w tej części lokują główną tezę (*propositio*), w której Paweł przedstawia się jako szczerzy posłaniec Boży⁹⁴. Badacze ci nie zauważają, że temat posłannictwa Pawła został wprowadzony już w 1,12-14, a w 2,14-17 zostaje tylko powtórzony. Bóg jest tym, który pozwala Pawłowi roznosić wszędzie woń zbawienia i który uzdalnia go do pełnienia posługi apostołskiej (2,16; por. 3,4-6) oraz przepowiadania słowa w szczerości (2,17; por. 1,12). Dla tych, którzy dostępują zbawienia, jest to woń prowadząca ku życiu; dla idących na zatracenie – woń prowadząca ku śmierci (2,15-16). Antyteza nie byłaby potrzebna, gdyby w Koryncie nie istniała grupa kwestionująca apostołat Pawła i, używając jego własnych słów, „zmierzająca ku zatracie” (2,15)⁹⁵.

Polemiczny ton *transitio* współgra dobrze z początkiem kolejnej sekcji argumentacyjnej 3,1-18, która opiera się na rozległej *synkrisis*, porównaniu retorycznym⁹⁶. Porównanie to ma podwójny charakter. Najpierw Paweł odnosi się do swoich rywali w Koryncie, określonych enigmatycznie jako *τινες*⁹⁷. W przeciwieństwie do nich nie potrzebuje on w Koryncie listów polecających (3,1)⁹⁸. Jego list polecający wypisany jest nie atramentem, ale Duchem Bożym; nie na kamiennych tablicach, ale na sercach Koryntian (3,1-3). Między Pawłem a jego rywalami zionie przepaść. Mamy tu do

92 Zob. Yamada, „Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1–9”, 105. Dalej Yamada traktuje 2 Kor 2,14–7,4 jako *probatio*, wyszczególniając nowe *exordium* i *partitio* w 2,14–3,3 (s. 107). Na temat retorycznego *digressio* zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 340-342.

93 Long (*Ancient Rhetoric*, 165-167), uznając związki semantyczne między 2,14-17 i 3,1-18, wiąże je w jeden argument.

94 Por. Kennedy, *New Testament Interpretation*, 88; Witherington, *Conflict and Community*, 371.

95 Więcej na temat przeciwników Pawła w Koryncie zob. w J.L. Sumney, *Identifying Paul's Opponents*. The Question of Method in 2 Corinthians (JSNTSup 40; Sheffield 1990); D. Georgi, *The Opponents of Paul in Second Corinthians* (Philadelphia 1985); Bieringer, „Die Gegner”, 181-221; D. Oostendorp, *Another Jesus*. A Gospel of Jewish-Christian Superiority in II Corinthians (Kampen 1967); C.K. Barrett, „Paul's Opponents in II Corinthians”, *NTS* 17 (1970-1971) 233-254; J.J. Gunther, *St. Paul's Opponents and Their Background*. A Study of Apocalyptic and Jewish Sectarian Teachings (NovTSup 35; Leiden 1973); M.E. Thrall, „Super Apostles. Servants of Christ, and Servants of Satan”, *JSNT* 6 (1980) 42-57; G. Lüdemann, *Opposition to Paul in Jewish Christianity* (Philadelphia 1989).

96 Na temat *synkrisis* w 2 Kor 3,1-18 zob. Witherington, *Conflict and Community*, 375, 429.

97 W podobny sposób apostoł będzie ich określał w 2 Kor 10,2.7.12; 11,16.20.21.

98 Na temat listów rekomendacyjnych w starożytności i ich odniesienia do 2 Kor 3 zob. C.H. Kim, *Form and Structure of the Familiar Greek Letter of Recommendation* (Missoula 1972); Klauck, *Ancient Letters*, 72-77; L. Belleville, *Reflections of glory*. Paul's polemical use of the Moses-Doxa tradition in 2 Corinthians 3:1-18 (JSOT 52; Sheffield 1991) 129; W. Baird, „Letters of Recommendation: A Study of 2 Cor. 3:1–3”, *JBL* 80 (1961) 166-172; Witherington, *Conflict and Community*, 377-378.

czynienia z *synkrisis* między dwoma nierównymi stronami⁹⁹. Na tle przeciwników apostoła Pawła rośnie i nabiera tym większego blasku¹⁰⁰. Dowodem na autentyczność misji Pawła jest także fakt, że nie podjął się jej sam, ale otrzymał ją od Jezusa¹⁰¹. Koryntianie są listem Chrystusa, przy którym Paweł tylko posługiwał (3,3); listem wymownym, świadczącym dobrze o jego posłudze.

W 2 Kor 3,4-6 apostoł znów ucieka się do *prodiorthosis*, tłumacząc, że pewność (πεποίθσις), jaką ma co do autentyczności swojego apostołatu, nie wynika z jego pychy, lecz pochodzi od Pana¹⁰². On sam ustanowił Pawła sługą Nowego Przymierza, przymierza nie litery, lecz Ducha (3,6). Antyteza Duch – litera wprowadza kolejny etap *synkrisis*, w którym Paweł porównuje swoją misję już nie z przeciwnikami, ale z samym Mojżeszem. Jest to porównanie między dwoma stronami, które mogą się sobie wydawać równe¹⁰³. Tak przymierze Mojżeszowe, jak posługiwanie Pawła charakteryzują się chwałą, jednakże zestawiając przymierze Mojżesza z przymierzem Chrystusa, apostoł dochodzi do wniosku, że chwała pierwszego w niczym nie da się porównać z chwałą drugiego (3,7-11)¹⁰⁴. „Wobec przeogromnej chwały okazało się w ogóle bez chwały to, co miało chwałę tylko częściową” (3,11). Chwałą, którą promieniuje Ewangelia Jezusa, daje Pawłowi wielką odwagę (παρρησία) w głoszeniu (3,12). W przeciwieństwie do Izraela, który mógł oglądać chwałę Bożą jedynie przez zasłonę okrywającą twarz Mojżesza (3,13-15), apostoł z odkrytym obliczem wpatruje się w chwałę Bożą, przemieniając się wciąż na jej obraz (3,18). W swojej *synkrisis* Paweł dowodzi, że jest większy od Mojżesza, a cóż dopiero od swoich przeciwników w Koryncie.

⁹⁹ Na temat porównania między dwiema nierównymi i diametralnie różnymi stronami zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 394, 420.

¹⁰⁰ Na temat *synkrisis* (*comparatio*) jako jednej z technik *amplificatio* oraz jej użycia w epideiktycznej pochwie osoby zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 245, 259, 376, 404.

¹⁰¹ Na temat kryteriów autentyczności Pawłowej posługi, wśród których znajduje się także pochodzenie jego misji od Chrystusa, zob. J.N. Aletti, „L'autorité apostolique de Paul. Théorie et pratique”, *L'Apôtre Paul. Personnalité, style et conception du ministère* (ed. A. Vanhoye) (BETL 73; Leuven 1986) 232-236.

¹⁰² Według Yamady („Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1-9”, 108) w 2 Kor 3,4 rozpoczyna się argument Pawła dotyczący „wystarczalności” jego apostołatu, który biegnie aż do 4,15 i składa się z trzech części: *argumenta* (3,4-18), *signa* (4,1-6) i *exempla* (4,7-15). Kwalifikacja retoryczna poszczególnych części nie jest jasna i nie tłumaczy roli, jaką odgrywają one w dyskursie Pawła.

¹⁰³ Na temat *synkrisis* między podobnymi rzeczywistościami wykazującymi cechy, które różnią się stopniem intensywności, zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 395.

¹⁰⁴ W porównaniu tym apostoł nie dyskredytuje przymierza Mojżeszowego, lecz ukazuje go jako mniej chwalebne niż przymierze Jezusowe. Stosuje przy tym żydowską technikę *qal wāyomer*, czy też, operując językiem retoryki grecko-rzymskiej, *a minore ad maius* (Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, § 397). Por. Witherington, *Conflict and Community*, 380.

3.4. *Transitio* 2. (4,1-6) i argument 3. (4,7-15)

Kolejne *transitio* (4,1-6) podsumowuje wcześniejszy argument (por. διὰ τοῦτο w 4,1): apostoł nie ucieka się do podstępów i nie fałszuje słowa Bożego, lecz głosi prawdę, polecając się wobec Boga osądowi sumienia każdego człowieka (4,2)¹⁰⁵. Jak możemy zauważyć, w *transitio* apostoł regularnie przypomina swoim słuchaczom główną myśl mowy, która może się zagubić w bogactwie metafor i używanych porównań. Paweł głosi Ewangelię w absolutnej szczerości i prostocie serca, prowadzony we wszystkim łaską Bożą (por. 1,12; 2,17). Regularnie w *transitio* pojawiają się także wątki polemiczne. Jeśli Pawłowa Ewangelia pozostaje przed kimś zakryta, to tylko przed tymi, którzy idą na zatracenie, których umysły zaślepił bóg tego świata (4,3-4; por. 2,14-17)¹⁰⁶. Motyw ślepoty i światła Ewangelii, dającej apostołowi poznanie chwały Bożej (4,4-6), podsumowuje argument o Pawłowej posłudze Nowego Przymierza, w której otwarciu wpatruje się on w Bożą chwałę.

Równocześnie motyw chwały przygotowuje kolejny argument, który ma także odsunąć wrażenie *hybris*, pychy, którą słuchacze mogli dostrzec w Pawle, bez ogródek chlubiącym się swoją misją. Apostoł nie rości sobie prawa do Bożej chwały ani nie przypisuje sobie zasług związanych z misyjnymi osiągnięciami. Jest tylko kruchym, ludzkim naczyniem noszącym w sobie chwałę Bożą (4,7)¹⁰⁷. Wers otwierający argument w 4,7-18 odczytać można jako *sub-propositio*¹⁰⁸, stwierdzenie prowadzące myśl Pawła w tej sekcji¹⁰⁹. Rytmiczne anafory ἐν i powtórzenie ἀλλ'οὐ wyznaczają granice związłego katalogu cierpień (*peristaseis*), które apostoł przytacza dla potwierdzenia swej tezy¹¹⁰. Katalogi cierpień według kanonów retoryki antycznej dowo-

¹⁰⁵ Martin (*2 Corinthians*, 74-75) wyodrębnia 4,1-6 jako oddzielną sekcję podsumowującą dyskusję na temat apostołatu w 2,14-3,18. Barnett (*Second Corinthians*, 210) i Garland (*2 Corinthians*, 202-203) twierdzą, że 4,1-6 to rekapitulacja 3,7-18. Thrall (*Second Corinthians*, I, 298) słusznie zauważa charakter łączący 4,1-6, który podsumowuje całość argumentu od 2,14-3,18 i równocześnie zapowiada tematy rozpoczynające się od 4,7.

¹⁰⁶ Na temat kontaktów tematycznych między 2,14-17 i 4,1-6 zob. Martin, *2 Corinthians*, 75.

¹⁰⁷ O przypisywaniu swoich osiągnięć Bogu po to, aby uniknąć oskarżenia o pychę, zob. Kwintilian, *Inst.* 11,1,23; Cycero, *Cat.* 3.18,22.

¹⁰⁸ Na temat Pawłowych *propositiones* i *sub-propositiones* zob. Por. Aletti, „La dispositio”, 397-398.

¹⁰⁹ Por. Furnish, *II Corinthians*, 278 (*sub-propositio* w 4,7 postuluje związek między śmiertelnością apostołów i ich kwalifikacją jako sług Ewangelii).

¹¹⁰ Na temat cech literackich i podobieństw katalogów *peristaseis* w 1 Kor 4,10-13; 2 Kor 4,7-12; 6,3-10; 11,23b-29; Rz 8,35-39 zob. J. Zmijewski, *Der Stil der Paulinischen „Narrenrede“*. Analyse der Sprachgestaltung in 2 Kor 11,1-12,10 als Beitrag zur Methodik von Stiluntersuchungen neutestamentlicher Texte (BBB 52; Köln 1978) 308-319.

dzą niezwyklej siły oraz cnót mówcy¹¹¹. Dla Pawła znoszenie cierpień bez zwątpienia, a prześladowań bez osamotnienia jest możliwe tylko dzięki mocy Bożej działającej w apostołach (4,8-9)¹¹². Apostoł nosi w sobie konanie Jezusa, aby także życie Jezusa objawiło się w jego śmiertelnym ciele (4,10-12). Jego cierpienia mają również bardzo ważny wymiar pedagogiczny dla wspólnoty, która w ten sposób uczy się, jak żyć w Panu (4,12). Łaska działająca przez doświadczony cierpieniem apostołat Pawła prowadzi Koryntian do tym intensywniejszego dziękczynienia i pomnożenia chwały Bożej (4,15; por. 1,11-12).

3.5. *Transitio* 3. (4,16-18) i argument 4. (5,1-10)

Argument 3. zamyka sekcja 4,16-18, która rozpoczyna się od podsumowującego *dió*¹¹³ i którą znów zakwalifikować można jako *transitio*¹¹⁴. Spoglądając wstecz na swoje cierpienia (por. 4,8.17), Paweł nie traci ducha. Niewielkie utrapienia obecnego czasu nie tylko otwierają Pawła na moc Bożą i czynią podobnym do Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego (4,7-15), ale także przygotowują bezmiar wiecznej chwały, w którą apostoł już teraz się wpatruje (4,17-18). To stwierdzenie wprowadza argumentację Pawła w kolejny etap, w którym obrazuje on swój apostołat nie tylko jako otrzymany od Chrystusa (3,1-18) i wypełniony mocą Bożą (4,7-15), ale także motywowany perspektywą wieczności, sądem i ostatecznym spotkaniem z Panem (5,1-10)¹¹⁵. Używając

¹¹¹ Na temat katalogów *peristaseis* i ich funkcji jako argumentu w mowie retorycznej zob. Arys-toteles, *Rhet.* 1.9.8,15,31; Cycero, *De or.* 2.343-346; tenże, *Part. or.* 77; Kwintilian, *Inst.* 3.7.12; Anaksymenes z Lampsakos, *Rhet. Alex.*, 3.1426a12-15. Zob. także Seneka, *Ep.* 66.21.

¹¹² Na temat katalogów *peristaseis* jako potwierdzenia cnoty w świecie grecko-rzymskim i u Pawła zob. R. Hodgson, „Paul the Apostle and First Century Tribulation Lists”, *ZNW* 74 (1983) 59-80; J.T. Fitzgerald, *Cracks in an Earthen Vessel. An Examination of the Catalogues of Hardship in the Corinthian Correspondence* (SBLDS 99; Atlanta 1988); M.S. Ferrari, *Die Sprache des Leids in den paulinischen Peristasenkatalogen* (SBB 23; Stuttgart 1991); M. Ebner, *Leidenslisten und Apostelbrief. Untersuchungen zu Form, Motivik und Funktion der Peristasenkataloge bei Paulus* (FB 66; Würzburg 1991); M. DiCicco, *Paul's Use of Ethos, Pathos and Logos in 2 Corinthians 10-13* (Mellen Biblical Press Series 31; Macon 1994) 87-99; S.B. Andrews, „Too Weak not to Lead: The Form and Function of 2 Cor 11:23b-33”, *NTS* 41 (1995) 263-276.

¹¹³ Na temat *dió* w 2 Kor 4,16 zob. Thrall, *Second Corinthians*, I, 347; Furnish, *II Corinthians*, 288; Garland, *2 Corinthians*, 238; Barnett, *Second Corinthians*, 249; Harris, *Second Corinthians*, 358.

¹¹⁴ Na charakter 4,16-18 jako łącznika między 4,7-15 i 5,1-10 zwracają uwagę Thrall, *Second Corinthians*, I, 347, i Harris, *Second Corinthians*, 357. Yamada („Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1-9”, 110) nie dostrzega waloru argumentatywnego tej części, traktując ją jako wtrącenie (*intermissum antitheton*).

¹¹⁵ Na temat elementów formalnych i tematycznych pozwalających wyodrębnić sekcję 2 Kor 5,1-10 od reszty zob. Martin, *2 Corinthians*, 97-102. Witherington (*Conflict and Community*, 385) łączy 5,1-10 z częścią 4,1-17 w jeden argument, który tytułuje „Treasure in Earthen Vessels”. Podobnie Long, *Ancient Rhetoric*, 167-168. Zobacz jednak inne pola semantyczne

dwóch wzajemnie się przenikających metafor ubioru i domu, apostoł opisuje swoje niecierpliwe oczekiwanie na mieszkanie od Boga, dom z nieba, ciało zmartwychwstania, które zastąpi doczesny namiot ciała (5,1-5). Oczekiwanie na nowy dom zmienia też optykę w oglądzie rzeczywistości doczesnej. Paweł -pielgrzym postępuje według wiary, nie według widzenia (5,7). Pragnienie opuszczenia ciała i stanięcia przed Panem sprawia, że stara się mu podobać i przygotowuje się do momentu, kiedy przyjdzie mu stanąć przed Bożym tronem (5,10).

3.6. *Transitio* 4. (5,11-15) i argument 5. (5,16-21)

Wspomnienie sądu Bożego prowadzi myśl Pawła ku kolejnej jednostce (5,11-15), którą znów zakwalifikować można jako *transitio*¹¹⁶. Paweł, przejęty bojaźnią i perspektywą stanięcia przed sądem Pana (por. oũv)¹¹⁷, pozostaje odkryty przed Jego obliczem (5,11)¹¹⁸. Nadzieja, że jest takim także wobec Koryntian, znów przypomina o głównej *propositio* z 1,12-14. Apostoł, po raz kolejny usprawiedliwiając swoją mowę (*prodiorthosis*), twierdzi, że nie poleca sam siebie (por. 3,1), ale daje wspólnocie powód do uzasadnionego „chlubienia się” nim wobec jego przeciwników (por. 1,12.14)¹¹⁹. Widzimy znów charakterystyczne dla poprzednich *transitiones* wątki polemiczne. Przeciwnicy apostoła mogą chwalić się jedynie rzeczami powierzchownymi, bez znaczenia (5,12). Paweł we wszystkim kieruje się miłością Chrystusa,

i nowy aspekt w argumentacji Pawła. Od apostołatu, w którym ludzka słabość objawia moc Bożą (4,7-15), przechodzi się do apostołatu motywowanego oczekiwaniem przyszłej chwały i spotkania z Panem (4,16-18 + 5,1-10).

¹¹⁶ Na temat podsumowującego charakteru 5,11-13 sięgających aż do 2,14 zob. Barnett, *Second Corinthians*, 279. Yamada („Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1–9”, 110-112) wiąże 2 Kor 5,16–6,10 w *secunda probatio*, w którym znów pojawiają się niewiele mówiące kategorie retoryczne: *signa* (5,11-15), *argumenta* (5,16-21) i *exempla* (6,1-10).

¹¹⁷ Martin (2 *Corinthians*, 119) traktuje oũv w 5,11 jako *metabatyczne*.

¹¹⁸ Na temat jednego argumentu rozpoczynającego się w 5,11, a kończącego w 6,2, zob. Witherington, *Conflict and Community*, 392. Według Yamady („Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1–9”, 110) 5,11 rozpoczyna *Probatio II*, które kończy się w 6,10. Long (Long, *Ancient Rhetoric*, 168-172) wydłuża argument zaczynający się w 5,11 aż do 7,1. Faktycznie 5,11 przygotowuje argumenty, które zawierają coraz więcej zabarwienia parenetycznego, ale badacze nie zwracają należytej uwagi na różne pola semantyczne oraz przewagę wskazań moralnych w 6,11–7,3.

¹¹⁹ Na temat *periautologii* jako odpychającej i trudnej do przyjęcia dla słuchaczy zob. Demostenes, *Cor.* 3–4; Kwintylian, *Inst.* 11.1.15-17. Na temat szerszego spektrum i kategorii ocen tego typu dyskursu w starożytności zob. L. Pernot, „Periautologia. Problèmes et méthodes de l'éloge de soi-même dans la tradition éthique et rhétorique gréco-romaine”, *REG* 111 (1998) 106-110.

przynaglającą go do tego, aby umarłszy dla siebie, żyć dla tego, który za nas umarł i zmartwychwstał (5,15).

W ten sposób *transitio* przygotowuje kolejny argument potwierdzający autentyczność Pawłowego apostołatu (5,16-21). Jednostka ta różni się od otaczających ją części 5,11-15 oraz 6,1-2 tematami „poznania nie według ciała”, „nowego stworzenia” oraz „pojednania”. Nie żyjąc już dłużej dla siebie, apostoł nie zna nikogo na sposób doczesny. Nawet jeśli Paweł „według ciała” poznał Jezusa, od teraz więcej go w ten sposób nie zna (5,16). Stare rzeczy definitywnie przeminęły i oto wszystko w Jezusie stało się nowe (5,17). Wszystko to za sprawą Boga, który przez Chrystusa pojednał nas ze sobą, a apostołom zlecił kontynuowanie swego dzieła w posłudze pojednania (5,18-19). Apostoł w imieniu Chrystusa, jako jego ambasador, sprawuje dzieło jakby Boga samego, wzywającego przezeń wspólnotę do pojednania z sobą i przeistoczenia się w sprawiedliwość Bożą w Chrystusie (5,20)¹²⁰. Ta skomplikowana część argumentacji Pawła doczekała się wielu szczegółowych analiz literackich i teologicznych¹²¹. W obecnym miejscu zwróćmy uwagę na szczególny charakter tej sekcji. Wprowadza ona w część argumentatywną element parenetyczny. Do tej pory Paweł przedstawiał swój apostołat otrzymany od Pana (3,1-18), wypełniany jego mocą (4,7-15), motywowany pragnieniem nieba i bojaźnią Bożą (5,1-10). W części 5,16-21 Paweł podaje jeszcze jedną cechę autentycznego apostoła: bezkompromisowa, niemająca względu na osoby posługa pojednania, głoszenie wezwania do nawrócenia. Wypływa ono z samego serca pojęcia misji, to jest z inicjatywy samego Boga, który przez Chrystusa pojednał świat ze sobą. Apostoł, nie znając nikogo według ciała, czyli pozostawiając za sobą czysto ludzkie względy, ma kontynuować misję pojednania, wzywając swoją wspólnotę do odwrócenia się od grzechu. To prawdziwy dowód na to, że Paweł nie realizuje swojej misji na sposób doczesny (σαρκικός), próbując przypodobać się ludziom, lecz postępuje prowadzony łaską Bożą (por. 1,12-14; 5,16.21).

¹²⁰ Na temat ambasadorialnej retoryki Pawła w 5,16-21 zob. Witherington, *Conflict and Community*, 392-393.

¹²¹ Na temat problemów związanych z 2 Kor 5,16-21 oraz poświęconych im opracowań zob. R. Bieringer – J. Lambrecht (eds.), *Studies on 2 Corinthians* (BETL 112; Leuven 1994) 363-513. Na temat analizy retorycznej i literackiej 2 Kor 5,16-21 zob. J.N. Aletti, „God Made Christ to be Sin (2 Corinthians 5:21). Reflections on a Pauline Paradox”, *The Redemption. An Interdisciplinary Symposium on Christ as Redeemer* (eds. S.T. Davis – D. Kendall – G. O’Collins) (Oxford – New York 2004) 101-120; M. Kowalski, „Rola słowa Bożego w procesie pojednania człowieka z Bogiem w świetle 2 Kor 5,16-21”, *Moc słowa Pańskiego. Adhortacja Verbum Domini w refleksji biblijno-teologicznej* (red. B. Migut – A. Piwowar) (ABL VIII; Lublin 2012) 79-100.

3.7. *Transitio* 5. (6,1-2) i argument 6. (6,3-10)

Pierwsze ogólne wezwanie: „Pojednajcie się z Bogiem!” pada już w 2 Kor 5,20¹²². Otwiera ono i przygotowuje serię wezwań, które będą się pojawiały od 6,1 do 7,1. Sekcję 6,1-2 konsekwentnie kwalifikujemy jako *transitio*, przejście do kolejnego wezwania, aby nie przyjmować na próżno łaski, którą Bóg daje Koryntianom przez apostoła Pawła (6,1)¹²³. Jak w każdym *transitio* powraca tu znów temat Pawłowej posługi sprawowanej mocą łaski Bożej (por. 1,12). Apel z 6,1 zostaje wsparty autorytetem Pisma (Iz 49,8) i Pawłowym komentarzem: „oto teraz czas upragniony, oto teraz czas zbawienia” (6,2)¹²⁴. Pawłowe wezwanie do nawrócenia wyznacza dla wspólnoty „teraz”, czas łaski. Kolejny, ostatni już argument wspiera to wezwanie, ukazując, że pada ono z ust wiarygodnego sługi Boga. Paweł wprowadza znów rozbudowany katalog cierpień (*peristaseis*), przywołując obrazy, którymi posłużył się już dla opisu swojej posługi (por. 2 Kor 4,8-12). Anaforyczne *ἐν, διὰ* oraz *ὡς* opisują sytuacje, w których apostoł cierpiał, znosił chłosty, był więziony, ponosił trudy i wyrzeczenia dla Ewangelii, doświadczał czci i hańby, śmierci i ocalenia, smutku i radości (6,3-10). Jednym słowem w jego życiu zapisały się wszystkie paradoksy i wyrzeczenia ucznia Chrystusa. Wypróbowany apostoł Pawła jest godzien tego, aby mu zaufać i podążać za jego nauką i wezwaniami.

3.8. *Exhortationes* (6,11-7,3)¹²⁵

Po tak sugestywnym opisie następują trzy wezwania, które rzucają ważne światło na strategię apostoła, coraz wyraźniej objawiającą się od 5,16-21.

¹²² To sprawia, że Furnish (*II Corinthians*, 338) w 5,20 umieszcza początek sekcji, którą nazywa *appeals* i która, według niego, ciągnie się aż do 9,15.

¹²³ Por. Harris, *Second Corinthians*, 424-425, który włącza 6,1-2 do 5,16-21 pod wspólnym tytułem „The Message of Reconciliation”. Podobnie Witherington, *Conflict and Community*, 392 („New Creatures”).

¹²⁴ Na temat cytatu z Pisma jako argumentu *ex auctoritate* zob. Kennedy, *New Testament Interpretation*, 7. Na temat Pawłowego użycia Pisma w argumentacji retorycznej zob. J.P. Heil, *The Rhetorical Role of Scripture in 1 Corinthians* (Leiden 2005).

¹²⁵ Na temat *exhortatio* jako figury retorycznej zob. Kwintylian, *Inst.* 9.2.102. Na temat miejsca i znaczenia parenezy w listach Pawła zob. J.Ch. Whang, „Paul’s Letter Paraenesis”, *Paul and the Ancient Letter Form* (eds. S.E. Porter – S.A. Adams) (Leiden – Boston 2010) 253-268; A.W. Pitts, „Philosophical and Epistolary Contexts for Pauline Paraenesis”, *Paul and the Ancient Letter Form* (eds. S.E. Porter – S.A. Adams) (Leiden – Boston 2010) 267-306; J.M. Starr – T. Engberg-Pedersen (eds.), *Early Christian Paraenesis in Context* (Berlin 2005) zwł. 267-295, 353-372.

Paweł najpierw prosi wspólnotę, aby otwarła się na niego (6,11-13)¹²⁶. Potem kieruje podwójny apel, aby nie łączyli się jednym jarzmem z niewierzącymi i oczyścili się z wszelkich brudów duszy i ciała (6,14-7,1)¹²⁷. Wreszcie w 7,2-3 apostoł powraca do wezwania, aby wspólnota otwarła się na swego apostoła, który jest z nimi związany na śmierć i życie. Pawłowe apele układają się w chiasm:

A – Wezwanie do otwarcia się na apostoła (6,11-13)

B – Wezwanie do odłączenia się od niewierzących (6,14-16a)

B' – Wezwanie do oczyszczenia się z brudu ciała i ducha (6,16b-7,1)

A' – Wezwanie do otwarcia się na apostoła (7,2-3)

Tak skonstruowany apel oznacza, że otwarcie na apostoła, do czego wzywana jest wspólnota, służy przede wszystkim otwarciu się na Ewangelię. Od 2 Kor 5,16-21 widać wyraźnie, że Paweł zaczyna używać swojego autorytetu, aby nakłonić wspólnotę do odwrócenia się od grzechu. Zwrot od prezentacji apostołatu ku parenezie w 6,11-7,3 staje się na tyle wyraźny, że można wyodrębnić tę część jako sekcję exhortacji¹²⁸. Jak już podkreśliliśmy, są one ściśle związane z tematem apostołatu Pawłowego na trzech poziomach. Po pierwsze, apostoł sam stwierdził, że wspólnota jest jego listem polecającym (3,1-3). Jakość ich życia świadczy o owocności jego posługi¹²⁹. Po drugie, głoszenie „słowa pojednania” przynależy ściśle do misji autentycznego apostoła, który kontynuuje Boże dzieło pojednania w Jezusie (5,16-21). Pawłowe apele w 6,11-7,3 to nic innego jak praktyczne potwierdzenie wierności misji apostołskiej. Po trzecie wreszcie, autorytet apostoła naturalnie służy zbudowaniu wspólnoty¹³⁰. Paweł nie opowiada Koryntianom o sobie, aby się bronić przed oskarżeniami, czy też aby wyrobić sobie dobrą opinię.

¹²⁶ Trudno zakwalifikować 6,11-13 do argumentu zaczynającego się w 6,3, jak zrobił to Witherington (*Conflict and Community*, 398), ze względu na diametralnie różne słownictwo w obu sekcjach. Także formy czasownikowe, w szczególności imperatyw w 6,13, oznaczają tu nową sekcję parenetyczną, która zaczyna się w 6,11.

¹²⁷ 2 Kor 6,14-7,1 określone zostały przez Witheringtona (*Conflict and Community*, 402) jako *egression* (dygresja). Kennedy (*New Testament Interpretation*, 91) traktuje je jako interpolację. Objawia to niemoc w znalezieniu właściwego miejsca dla tychże wersetów w argumentacji Pawła.

¹²⁸ Yamada („Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1-9”, 112) wyodrębnia bardzo podobną sekcję 6,11-7,4, kwalifikując ją jako *peroratio*. Jego błąd jest podwójny. Po pierwsze, egzorty kierowane do wspólnoty pełnią ważną funkcję argumentatywną: są wyraźnie powiązane z tematem Pawłowego apostołatu, który pozostaje zawsze w służbie wspólnoty. Po drugie, 7,4 ze względu na słownictwo należy już do kolejnej sekcji 7,4-16, którą określiliśmy jako *peroratio*.

¹²⁹ Na temat wspólnoty jako barometru Pawłowej posługi zob. P.C. Brown, „What is the meaning of «Examine Yourselves» in 2 Corinthians 13:5?”, *BSac* 154 (1997) 175-188.

¹³⁰ Na temat autorytetu apostołskiego Pawła i sposobu, w jaki funkcjonuje on w jego argumentacji retorycznej, zob. Aletti, „L'autorité apostolique de Paul”, 229-246.

Nadrzędnym celem całej jednostki 2 Kor 1–7 jest zbudowanie wspólnoty, dla której apostoł jest wzorem do naśladowania.

3.9. *Peroratio* (7,4-16)

Po serii wezwań parenetycznych, które kwalifikujemy jako integralną część argumentacji, przychodzi czas na *peroratio* (7,4-16) zamykające argument w 2 Kor 1,8–7,3¹³¹. W *peroratio* powraca temat Koryntian jako chluby Pawła, powodu jego pociechy i radości pośród wszystkich cierpień (7,4). Tak emocjonalny charakter w pełni odpowiada konkluzji, która powinna poruszyć słuchaczy i skłonić ich do przyjęcia punktu widzenia mówiącego¹³². Paweł raz jeszcze wraca do opowiadania o wydarzeniach w Macedonii i misji Tytusa, który przyniósł dobre wieści z Koryntu¹³³. To sprawia, że niektórzy kwalifikują ten fragment jako *narratio*¹³⁴. Jaka jednak byłaby zasadność umieszczania *narratio* na końcu argumentacji, powtarzając przy tym wiele z tematów z 1,12–2,13? Tak jak w przypadku 1,15–2,13 należy odróżnić opowiadanie (*diegema*), którym posługuje się tu Paweł, od *narratio* (*diegesis*) jako formalnej części mowy¹³⁵. W 7,4-16 apostoł używa opowiadania dla odwołania się do łączącej go z Koryntianami relacji i dla poruszenia ich uczuć (użycie etosu i patosu). Paweł cieszy się z owoców swojego „Listu we łzach”, który wywołując smutek, doprowadził przecież od nawrócenia Koryntian (7,8-11). Wzbudził przy tym gorliwość, zapał i tęsknotę wspólnoty, która całym sercem stanęła po stronie swego apostoła (7,11) i we wszystkim potwierdziła słuszość Pawłowego chlubienia się nią (7,14). Serce Pawła tym bardziej łgnie do wspólnoty, ciesząc się, że może jej ufać we wszystkim (7,15-16). Nietrudno sobie wyobrazić, jaki efekt mogą wywołać tak uczuciowe zapewnienia następujące po wezwaniach apostoła, aby wspólnota otwarła się na jego słowo pojednania. Paweł, pisząc Drugi List do Koryntian, liczy, że wspólnota przyjmie jego nauczanie tak, jak przyjęła „List we łzach”, uzna

¹³¹ Na temat podobnego kształtu *peroratio* (7,2-16) zob. Kennedy, *New Testament Interpretation*, 91. W sekcji zamykającej 2 Kor 1–7 Witherington (*Conflict and Community*, 407) dopatruje się kolejnego argumentu Pawła (7,2-16).

¹³² Na temat użycia etosu i patosu w *peroratio* zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 436-439.

¹³³ Na temat jednej funkcji *peroratio*, jaką jest *recapitulatio*, czyli podsumowanie wcześniejszych argumentów, zob. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric*, §§ 434-435.

¹³⁴ Por. Yamada, „Rhetorical Analyses of 2 Cor. 1–9”, 113; Long, *Ancient Rhetoric*, 172; Pitta, *Seconda Corinzi*, 313.

¹³⁵ Rozróżnienie pojawia się w *progymnasmata*, podręcznikach do nauki retoryki na poziomie średnim. Zob. G.A. Kennedy, *Progymnasmata. Greek Textbook of Prose Composition and Rhetoric* (Atlanta 2003) 28.

jego autorytet i odwróci się od swoich grzechów. Jak dowiadujemy się z dalszej części listu, od ich pozytywnej odpowiedzi zależy charakter przyszłej Pawłowej wizyty w Koryncie (por. 2 Kor 12,19–13,10). Zbierając w całość mowę Pawła w 2 Kor 1–7, przedstawia się ona następująco:

EXORDIUM	1,3-11	Paweł Apostoł noszący w sobie cierpienia Chrystusa i jego pociechę, przewodnik i nauczyciel Koryntian.
PROPOSITIO	1,12-14	Apostolska chluba z misji pełnionej w „szczeroci i prostocie serca”, nie według „mądrości doczesnej”, lecz według „łaski Bożej” (1,12). Paweł „chlubą” dla swojej wspólnoty, tak jak ona jest „chlubą” dla niego (1,13-14).
PROBATIO	1,15–7,1	Pawłowy apostołat sprawowany nie według doczesnej mądrości, lecz łaski Bożej.
Argument 1.	1,15–2,13	Wizyta w Koryncie odwołana dla dobra wspólnoty.
Transitio 1.	2,14-17	Szczera posługa Pawła miłą wonią dla Pana, wonią śmierci zaś dla idących ku zagładzie.
Argument 2.	3,1-18	Koryntianie dowodem autentycznej misji Pawła posługującego Nowemu Przymierzu.
Transitio 2.	4,1-6	Szczere, bezinteresowne głoszenie Pawła zakryte przed zaślepienymi.
Argument 3.	4,7–18	Cierpienia Pawła dwodem autentyczności jego posługi i motywem dziękczynienia Koryntian.
Transitio 3.	4,16-18	Niewielkie cierpienia apostoła i bezmiar przyszłej chwały.
Argument 4.	5,1-10	Apostołat Pawła motywowany sądem i spodziewaną chwałą zmartwychwstania.
Transitio 4.	5,11-15	Szczery apostołat i chluba Pawła.
Argument 5.	5,16-21	Posługa pojednania zlecona Pawłowi przez Boga.
Transitio 5.	6,1-2	Apel o otwarcie się na łaskę przychodzącą przez apostoła.
Argument 6.	6,3-10	Cierpienia Pawła potwierdzające autentyczność jego posługi.
Exhortationes	6,11–7,3	Autorytet apostoła i dobro duchowe Koryntian.
Exhortatio 1.	6,11-13	Wezwanie do otwarcia się na apostoła.
Exhortatio 2.	6,14 – 7,1	Wezwanie do odłączenia się od niewierzących i oczyszczenia się z brudu ciała i ducha.
Exhortatio 3.	7,2-3	Wezwanie do otwarcia się na apostoła.
PERORATIO	7,4-16	Koryntianie chlubą Pawła.

Podsumowanie

Przegląd różnego rodzaju schematów interpretacyjnych zastosowanych dla odczytania 2 Kor 1–7 doprowadza nas do wniosku, że najbardziej adekwatnym z nich jest model *dispositio* retorycznej. Pozwala on uporządkować

bogata tematycznie pierwszą część listu według klucza szczerości i chluby Pawłowego posługiwania Ewangelii. Według tezy, którą Paweł umieszcza w 1,12-14, jego misja charakteryzowała się szczerością i łaską Bożą, nie pychą i motywacją ludzką, co poświadczyć mogą sami Koryntianie. Wspólnota jest chlubą apostoła, tak jak apostoł jest jej chlubą. Pawłowa *propositio* jest rozwijana w 2 Kor 1–7 przez szereg argumentów, w których Paweł ukazuje autentyczność swojej posługi, wskazując na kierujące nim motywacje: troskę o dobro wspólnoty (1,15–2,13) oraz pragnienie udziału w chwale Zmartwychwstałego (5,1-10). Pawłowy apostołat uwierzytelniają cierpienia, które objawiają życie Boże w nim i są przykładem dla wspólnoty (4,7-18; 6,3-10). Pawłowa posługa nie jest jego zasługą, lecz została mu zlecona przez Pana i charakteryzuje się Bożą mocą (5,16-21). Wreszcie od autorytetu Pawła zależy wyrażenie poziom życia duchowego Koryntian. Jeśli apostoł w końcowych *exhortationes* wzywa do otwarcia się na swoją osobę, to czyni to po to, aby Koryntianie mogli tym bardziej przyłgnąć do Ewangelii Chrystusa.

2 Kor 1–7 kończy się pełnym etosu i patosu *peroratio* w 2 Kor 7,4-16. Apostoł powraca do tematu chluby, jaką są dla niego Koryntianie. Wzmianka o Tytusie i całkowitym zaufaniu Pawła do wspólnoty przygotowuje i wprowadza już w temat kolekty w 2 Kor 8–9. Równocześnie polemiczne wątki przebijające z argumentacji Pawła w pierwszych siedmiu rozdziałach (motyw niedoszłej wizyty w 2 Kor 1,15–2,13; zawołowane wspomnienie opozycji w *transitiones* 2,14-17 i 4,1-6) przygotowują starcie z krytykami apostoła w 2 Kor 10–13. W analizowanej przez nas części listu, 2 Kor 1–7, Paweł odkrywa przed wspólnotą istotę swojej misji i chlubi się swoim apostołskim autorytetem. Wyeksponowany tutaj etos apostoła będzie konieczny do przeprowadzenia kolekty na rzecz Jerozolimy, o której pisze dalej, oraz do rozprawienia się z przeciwnikami w ostatniej części listu. Chluba apostołska Pawła powróci tym odważniejsza i bardziej zdecydowana w ogniu polemiki, który zapłonie w 2 Kor 10–13.